

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ГЛУХІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА**

На правах рукопису

Кафедра іноземних мов та методики викладання

**МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА
ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ
10–11 КЛАСІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ З
ВИКОРИСТАННЯМ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

**Спеціальність: 014 Середня освіта
Предметна спеціальність: 014.021 Середня освіта
(Англійська мова та зарубіжна література)**

Виконала:

Рудіна Вікторія Валеріївна,
здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти 62-2А групи
денної форми здобуття освіти
Навчально-наукового інституту
філології та історії

Науковий керівник:

Чайка Олена Миколаївна,
кандидат педагогічних наук, доцент

АНОТАЦІЯ

Рудіна В.В. Формування комунікативної компетентності учнів 10–11 класів у процесі навчання англійської мови з використанням інтерактивних технологій. – *Кваліфікаційна робота на правах рукопису.*

Магістерська робота присвячена дослідженню однієї з актуальних проблем сучасної методики викладання іноземних мов, що пов'язана з підвищенням ефективності іншомовної підготовки старшокласників у контексті компетентнісного підходу до навчання. Сучасні соціокультурні та освітні трансформації, інтеграція України до європейського освітнього простору, зростання ролі англійської мови як засобу міжкультурної комунікації зумовлюють необхідність перегляду традиційних підходів до навчання та пошуку інноваційних методів формування здатності учнів до реального іншомовного спілкування в умовах сучасного суспільства.

Актуальність дослідження визначається потребою формування в учнів старших класів не лише ґрунтовних мовних знань, а й умінь і навичок ефективного використання англійської мови в різноманітних життєвих, соціальних та навчальних ситуаціях із дотриманням норм мовленнєвої поведінки та культурних особливостей іншомовного середовища. У цьому контексті комунікативна компетентність розглядається як ключовий результат навчання англійської мови в закладах загальної середньої освіти, що повністю відповідає концептуальним засадам Нової української школи, вимогам Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти та сучасним європейським освітнім орієнтирам.

У роботі здійснено ґрунтовний аналіз теоретичних підходів до визначення сутності поняття «комунікативна компетентність» у вітчизняній та зарубіжній науково–методичній літературі. Встановлено, що комунікативна компетентність є складним інтегративним утворенням, яке поєднує лінгвістичний, мовленнєвий, соціокультурний, стратегічний та особистісний компоненти. Вона передбачає

здатність учня адекватно сприймати й продукувати іншомовне висловлювання, добирати відповідні мовні засоби залежно від ситуації спілкування, досягати комунікативної мети, взаємодіяти з іншими учасниками спілкування та здійснювати рефлексію власної мовленнєвої діяльності.

Особливу увагу в магістерській роботі приділено інтерактивним технологіям навчання як ефективному засобу формування комунікативної компетентності старшокласників. Інтерактивне навчання розглядається як форма організації освітнього процесу, що ґрунтується на активній взаємодії всіх його учасників, співпраці, партнерстві та суб'єкт–суб'єктних відносинах між учителем і учнями. Таке навчання створює сприятливі умови для залучення кожного учня до активної мовленнєвої діяльності, розвитку критичного мислення, творчої ініціативи, самостійності та відповідальності за результати власного навчання.

У межах дослідження проаналізовано основні інтерактивні методи та форми роботи, що застосовуються у процесі навчання англійської мови в 10–11 класах. До них належать рольові та ситуативні ігри, дискусії, дебати, групова й парна робота, проектна діяльність, а також інтерактивні технології «Діалог», «Синтез думок», «Спільний проєкт». Використання зазначених методів сприяє формуванню в учнів умінь аргументовано висловлювати власну думку, вести діалог і полілог, слухати співрозмовника, працювати в команді та знаходити спільні рішення в процесі іншомовної комунікації.

Окрему увагу приділено використанню цифрових освітніх інструментів і онлайн–сервісів, зокрема Kahoot, Quizlet, Padlet, Mentimeter, які значно підвищують рівень інтерактивності уроку, забезпечують оперативний зворотний зв'язок і сприяють підвищенню мотивації учнів до вивчення англійської мови. Застосування цифрових технологій дозволяє створювати навчальне середовище, максимально наближене до реальних умов іншомовного спілкування, інтегрувати різні види мовленнєвої діяльності (говоріння, аудіювання, читання та письмо) та забезпечувати індивідуалізацію навчального процесу.

Практична частина магістерської роботи присвячена розробці комплексу інтерактивних вправ і завдань, спрямованих на формування комунікативної компетентності учнів старших класів. У дослідженні визначено критерії, показники та рівні сформованості комунікативної компетентності, що дає змогу здійснювати системну діагностику навчальних досягнень учнів і коригувати освітній процес з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей та освітніх потреб. Проведене експериментальне навчання підтвердило ефективність запропонованої методики та засвідчило позитивну динаміку розвитку мовленнєвих умінь і навичок старшокласників.

Результати дослідження свідчать про те, що системне використання інтерактивних технологій у процесі навчання англійської мови сприяє підвищенню рівня комунікативної компетентності учнів, розвитку їхньої навчальної мотивації, активності, самостійності та здатності до співпраці. Інтерактивні методи навчання забезпечують тісний зв'язок теоретичних знань із практичною мовленнєвою діяльністю, формують позитивне ставлення учнів до вивчення іноземної мови та створюють умови для їхньої успішної соціальної та професійної самореалізації.

Практичне значення магістерської роботи полягає в можливості використання розроблених методичних рекомендацій, фрагментів уроків і дидактичних матеріалів у професійній діяльності вчителів англійської мови закладів загальної середньої освіти. Матеріали дослідження можуть бути використані в освітньому процесі, у системі підвищення кваліфікації педагогів, а також у подальших науково-методичних дослідженнях проблем формування комунікативної компетентності учнів.

Ключові слова: комунікативна компетентність, інтерактивні технології, англійська мова, старша школа, інтерактивне навчання, мовленнєва діяльність, цифрові освітні інструменти.

ABSTRACT

Rudina V. V. Formation of Students' Communicative Competence in Grades 10–11 during Teaching English Using Interactive Technologies. – *Qualification thesis manuscript.*

The master's thesis is devoted to the study of one of the most relevant issues in modern foreign language teaching methodology, namely, increasing the effectiveness of foreign language training of senior secondary school students within the framework of a competence-based approach to education. Contemporary sociocultural and educational transformations, Ukraine's integration into the European educational space, and the growing role of English as a means of intercultural communication necessitate a reconsideration of traditional teaching approaches and the search for innovative methods aimed at developing students' ability to engage in real-life foreign language communication in modern society.

The relevance of the study is determined by the need to form in senior secondary school students not only solid linguistic knowledge but also the skills and abilities to use English effectively in a variety of life, social, and educational situations while observing norms of speech behavior and cultural characteristics of the foreign language environment. In this context, communicative competence is regarded as a key outcome of English language education in general secondary education institutions, fully consistent with the conceptual principles of the New Ukrainian School, the requirements of the State Standard of Basic and Complete General Secondary Education, and modern European educational benchmarks.

The thesis provides a thorough analysis of theoretical approaches to defining the essence of the concept of *communicative competence* in national and international scholarly and methodological literature. It has been established that communicative competence is a complex integrative construct that combines linguistic, speech, sociocultural, strategic, and personal components. It presupposes students' ability to adequately perceive and produce foreign language utterances, select appropriate

linguistic means depending on the communicative situation, achieve communicative goals, interact with other participants in communication, and reflect on their own speech activity.

Special attention in the master's thesis is paid to interactive learning technologies as an effective means of forming communicative competence in senior students. Interactive learning is viewed as a form of organizing the educational process based on active interaction among all participants, cooperation, partnership, and subject–subject relations between teachers and students. Such learning creates favorable conditions for involving each student in active speech activity, developing critical thinking, creative initiative, independence, and responsibility for learning outcomes.

Within the framework of the study, the main interactive methods and forms of work used in teaching English in grades 10–11 were analyzed. These include role-playing and situational games, discussions, debates, group and pair work, project-based activities, as well as interactive technologies such as “Dialogue,” “Synthesis of Ideas,” and “Collaborative Project.” The use of these methods contributes to the development of students' ability to express their opinions in a reasoned manner, conduct dialogue and polylogue, listen to interlocutors, work in a team, and find common solutions in the process of foreign language communication.

Particular attention is given to the use of digital educational tools and online services, including Kahoot, Quizlet, Padlet, and Mentimeter, which significantly increase the level of lesson interactivity, provide prompt feedback, and enhance students' motivation to learn English. The application of digital technologies makes it possible to create a learning environment that closely approximates real conditions of foreign language communication, integrate various types of speech activity (speaking, listening, reading, and writing), and ensure the individualization of the learning process.

The practical part of the master's thesis is devoted to the development of a set of interactive exercises and tasks aimed at forming the communicative competence of senior secondary school students. The study defines criteria, indicators, and levels of

communicative competence formation, which makes it possible to carry out systematic diagnostics of students' learning achievements and adjust the educational process, taking into account their individual characteristics and educational needs. The experimental training conducted confirmed the effectiveness of the proposed methodology and demonstrated positive dynamics in the development of senior students' speech skills and abilities.

The research results indicate that the systematic use of interactive technologies in the process of teaching English contributes to increasing students' level of communicative competence, developing their learning motivation, activity, independence, and ability to cooperate. Interactive teaching methods ensure a close connection between theoretical knowledge and practical speech activity, foster a positive attitude toward learning a foreign language, and create conditions for students' successful social and professional self-realization.

The practical significance of the master's thesis lies in the possibility of using the developed methodological recommendations, lesson fragments, and didactic materials in the professional activity of English language teachers in general secondary education institutions. The research materials can be applied in the educational process, in teachers' professional development programs, as well as in further scholarly and methodological studies on the formation of students' communicative competence.

Keywords: communicative competence, interactive technologies, English language, senior secondary school, interactive learning, speech activity, digital educational tools.

ЗМІСТ

ВСТУП	9
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЗАСОБОМ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ	16
1.1. Сутнісні характеристики поняття «комунікативна компетентність».....	16
1.2. Інтерактивне навчання як сучасна педагогічна технологія.....	23
1.3. Психологічне підґрунтя використання інтерактивних технологій у профільній школі	33
1.4. Педагогічні передумови реалізації інтерактивних технологій для формування комунікативної компетентності старшокласників у процесі навчання англійської мови	39
Висновки до розділу 1.....	45
РОЗДІЛ 2. ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ 10–11 КЛАСІВ	47
2.1. Реальний стан проблеми дослідження	47
2.2. Особливості інтерактивної моделі навчання на сучасному уроці англійської мови в старших класах	53
2.3. Основні форми, методи та прийоми формування англійської комунікативної компетентності старшокласників засобом інтерактивного навчання	61
Висновки до розділу 2	86
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ДОСЛІДНЕ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В СТАРШИХ КЛАСАХ.....	87
3.1. Критерії, показники та рівні сформованості комунікативної компетентності старшокласників.....	87
3.2. Комплекс інтерактивних вправ і завдань для формування комунікативної компетентності старшокласників на уроці англійської мови	96
3.3. Аналіз результатів експериментального навчання англійської мови старшокласників	102
Висновки до розділу 3	105
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	106
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	109

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Сучасний стан міжнародних зв'язків України, її входження в європейський освітній простір посилюють роль та значення вивчення іноземних мов здобувачами освіти. Спілкування іноземною мовою входить до 10 ключових компетентностей, визначених Концепцією Нової української школи та Державними стандартами. Випускник закладу загальної середньої освіти повинен уміти здійснювати комунікацію в усній та письмовій формі; здобувати, опрацьовувати та критично оцінювати інформацію з різних джерел, щоб потім застосувати її в усному та / або писемному мовленні з метою представлення своїх поглядів, переконань і думок; «використовувати мовні засоби для досягнення особистих і суспільних цілей у життєвих та навчальних ситуаціях, виражати ідеї, почуття, пояснювати та обговорювати факти, явища, події, обґрунтовувати свої погляди та переконання в усній і письмовій формі у різних особистісних і соціальних контекстах»[42]. З огляду на зазначене, у сучасній методиці навчання іноземних мов і культур постає важлива проблема пошуку нових підходів, методик і технологій навчання здобувачів освіти іноземних мов.

Сьогоднішній етап розвитку української системи освіти зумовлює необхідність використання інтерактивних технологій як дієвого інструменту підвищення якості освітнього процесу та забезпечення відповідності освіти європейським стандартам. Застосування інтерактивних технологій у навчанні англійської мови старшокласників сприяє створенню умов для активного залучення учнів у освітній процес, розвитку їхніх комунікативних здібностей, критичного мислення та навичок міжкультурної взаємодії.

Проблема застосування сучасних технологій навчання на уроках англійської мови досліджувалась у працях таких вітчизняних і закордонних учених, як Л. Биркун, Е. Блик, О. Пометун, Л. Пироженко, В. Редько, М. Скуратівська, Є. Шевченко, Ф. Хешім, Дж. Річардс, Т. Роджерс та ін. Зокрема,

значний внесок у теоретичне обґрунтування інтерактивного навчання зробили О. Пометун та Л. Пироженко, які розкрили сутність, принципи та класифікацію інтерактивних технологій, а також особливості їх упровадження в освітній процес; методичні аспекти використання інтерактивних технологій у навчанні англійської мови досліджували С. Ніколаєва та О. Бігич, які акцентували увагу на формуванні іншомовної комунікативної компетентності засобами інтерактивної взаємодії; О. Тарнопольський обґрунтував доцільність застосування інтерактивних і комунікативно-орієнтованих методів у процесі навчання англійської мови, наголошуючи на їх ефективності для розвитку мовленнєвої компетентності; Б. Коломієць, С. Сошенко приділили увагу еволюції методів навчання іноземної мови; О. Сердюк описала переваги інтерактивних технологій у формуванні комунікативної компетентності, а Л. Штохман здійснила порівняльний аналіз діяльнісного підходу та методу проєктів як різновидів інтерактивного навчання. Окремі аспекти використання інтерактивних форм і методів роботи на уроці англійської мови висвітлено також у працях сучасних методистів, які розглядають інтерактивні технології як засіб активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти та підвищення мотивації до вивчення іноземної мови.

Використання інтерактивних технологій навчання як ефективного засобу формування комунікативної компетентності та активного залучення учнів у освітній процес залишається актуальним завданням, яке потребує подальшого дослідження та вдосконалення.

Отже, актуальність магістерської роботи обумовлена необхідністю теоретичного обґрунтування, розроблення та практичного впровадження інтерактивних освітніх технологій, які сприятимуть підвищенню якості освітнього процесу та формуванню комунікативної компетентності старшокласників; пошуку нових форм, методів і прийомів навчання англійської мови, які допомагають адаптувати інтерактивні технології навчання до потреб

сучасної української школи в контексті комунікативного підходу в шкільній мовній освіті.

Мета і завдання дослідження. Мета магістерської роботи полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності формування комунікативної компетентності старшокласників на уроці англійської мови з використанням інтерактивних технологій навчання. Відповідно до мети дослідження визначено основні завдання:

1. Проаналізувати психолого-педагогічні та науково-методичні джерела з проблеми формування комунікативної компетентності старшокласників засобом інтерактивних освітніх технологій.

2. Обґрунтувати й уточнити змістове наповнення базових понять дослідження.

3. Охарактеризувати сучасні інтерактивні технології навчання та висвітлити їх вплив на формування комунікативної компетентності здобувачів освіти на уроці англійської мови.

4. Визначити критерії, показники, рівні сформованості комунікативної компетентності старшокласників та принципи відбору навчального матеріалу.

5. Розробити комплекс інтерактивних вправ і завдань для формування англійської комунікативної компетентності старшокласників та експериментально перевірити його ефективність в умовах закладів загальної середньої освіти.

Об'єкт дослідження – процес формування комунікативної компетентності старшокласників у шкільній англійській освіті.

Предмет дослідження – методика використання інтерактивних технологій навчання як ефективного засобу формування комунікативної компетентності учнів 10-11 класів у процесі навчання англійської мови.

Для досягнення мети й розв'язання завдань магістерської роботи застосовано такі **методи дослідження**: *теоретичні*: критичний аналіз вітчизняних і закордонних психолого-педагогічних і науково-методичних

джерел з досліджуваної проблеми, чинних нормативних освітніх документів, навчальних програм і підручників з англійської мови; вивчення й узагальнення практичного досвіду вчителів англійської мови; *емпіричні*: анкетування здобувачів освіти старших класів і вчителів англійської мови; наукове спостереження за організацією процесу формування англійської комунікативної компетентності старшокласників з використанням інтерактивних технологій навчання; проведення експериментального навчання.

Методологічною основою дослідження є концепція особистісно-орієнтованого навчання, теоретичні основи інтерактивного навчання, дослідження з питань формування комунікативної компетентності здобувачів освіти та методики викладання іноземних мов і культур.

Наукова новизна та теоретичне значення отриманих результатів полягає в тому, що системно *обґрунтовано* теоретичні основи формування комунікативної компетентності старшокласників у процесі навчання англійської мови з використанням інтерактивних технологій; *описано* ступінь розробленості досліджуваної проблеми та сучасні підходи до навчання англійської мови учнів 10-11 класів у контексті завдань Нової української школи; *проаналізовано й обґрунтовано* змістові характеристики базових понять дослідження; *уточнено* ключові поняття кваліфікаційної роботи «*комунікативна компетентність старшокласників*», «*інтерактивні технології навчання іноземних мов*»; *визначено* критерії, показники та рівні сформованості комунікативної компетентності старшокласників; *розроблено* комплекс інтерактивних вправ і завдань з метою ефективного та результативного формування комунікативної компетентності учнів 10–11 класів.

Практичне значення дослідження полягає в доцільності впровадження розробленого комплексу інтерактивних вправ і завдань у процес навчання англійської мови учнів 10-11 класів з метою формування комунікативної компетентності здобувачів освіти, а також у розробленні методичних рекомендацій для вчителів англійської мови з урахуванням вимог і завдань Нової

української школи. Матеріали дослідження можуть бути використані в освітньому процесі старшої школи, у позакласній діяльності, у роботі гуртків, а також у підготовці майбутніх учителів-філологів.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення та результати магістерської роботи на різних етапах дослідження доповідалися та обговорювалися на науково-практичних конференціях різного рівня: *міжнародних* – «Глухівські наукові читання – 2024. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук» (м. Глухів, 10–12 грудня 2024 р.), «Глухівські наукові читання – 2025. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук» (м. Глухів, 10–12 листопада 2025 р.); *усеукраїнських* – «Сучасні тенденції та перспективи мовно-літературної освіти в Україні» (м. Глухів, 13–14 лютого 2025 р.), «The 21st Century Challenges in Education and Science» (м. Глухів, 10–11 квітня 2025 р.), «Мова як евристичне знаряддя реконструкції і концептуалізації світу на тлі глобалізаційних та євроінтеграційних викликів діалогу культур» (м. Умань, 17 квітня 2025 р.); *регіональних* – «Освіта і наука XXI ст.» (м. Глухів, 27–28 березня 2025 р.).

Публікації. Основні положення й результати дослідження відображено у 4 одноосібних публікаціях: «Цифрові платформи та інтерактивне навчання» у збірнику матеріалів XIV міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Глухівські наукові читання – 2024. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук», «Можливості та недоліки вивчення англійської мови засобом штучного інтелекту» у збірнику матеріалів щорічної звітної науково-практичної конференції здобувачів фахової передвищої, вищої освіти, аспірантів і молодих учених «Освіта і наука XXI століття», «Advantages and disadvantages of using artificial intelligence in learning English» у збірнику матеріали XIII Всеукраїнських науково-педагогічних читань молодих учених і здобувачів освіти іноземними мовами «The 21st Century Challenges in Education and Science», «Використання інтерактивних технологій на уроках англійської мови у 10 класі (з досвіду виробничої практики)» у збірнику матеріалів XV міжнародної науково-

практичної інтернет-конференції «Глухівські наукові читання – 2025. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук».

Структура та обсяг магістерської роботи. Робота складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить **115 сторінок** друкованого тексту, основний зміст викладено на **80 сторінках**.

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження та її актуальність, визначено мету та завдання дослідження, об'єкт, предмет, методи дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення роботи, подано апробацію результатів дослідження.

У **першому розділі наукової роботи «Теоретичні засади формування комунікативної компетентності старшокласників засобом інтерактивних технологій навчання»** представлено основну теоретичну базу дослідження, уточнено ключові поняття кваліфікаційної роботи, розкрито їх сутнісні характеристики, окреслено сучасні підходи до навчання англійської мови учнів 10-11 класів у контексті завдань Нової української школи.

У **другому розділі «Інтерактивні технології як засіб формування англійської комунікативної компетентності учнів 10-11 класів»** обґрунтовано важливість використання інтерактивних технологій у формуванні комунікативної компетентності здобувачів повної загальної середньої освіти, зокрема окреслено позитивний вплив інтерактивних технологій на забезпечення ефективної взаємодії всіх учасників освітнього процесу, на моделювання реальних життєвих ситуацій спілкування на уроці, на активне залучення старшокласників до говоріння, слухання, співпраці та ухвалення рішень. Доведено, що використання парної й групової роботи, рольових ігор, навчальних дискусій, цифрових платформ і онлайн-інструментів сприятиме створенню іншомовного освітнього середовища, максимально наближеного до реальних умов комунікації. Проаналізовано сучасні навчально-методичні комплекси,

рівень представленості інтерактивних технік у вправах з англійської мови та окреслено напрями, які потребують удосконалення.

У третьому розділі «Практичні аспекти використання інтерактивних технологій та експериментально-дослідне навчання англійської мови в старших класах» визначено критерії, показники та рівні сформованості комунікативної компетентності старшокласників; розроблено комплекс інтерактивних вправ і завдань з метою ефективного та результативного формування комунікативної компетентності учнів 10–11 класів, зокрема рольові й ділові ігри, техніки «мікрофон», «дебати», «карусель», завдання для роботи в малих групах, шляхи використання інтерактивних онлайн-платформ тощо; описано перебіг експериментального навчання, здійсненого на базі 10 класу під час виробничої практики. Порівняльні результати констатувального та формувального етапів засвідчили суттєве покращення рівня комунікативної компетентності учнів, особливо в аспекті говоріння та взаємодії.

У загальних висновках викладено основні результати наукового дослідження.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЗАСОБОМ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

1.1. Сутнісні характеристики поняття «комунікативна компетентність»

У ХХІ столітті система освіти переживає глибокі трансформації, спричинені глобальними суспільними змінами, цифровізацією, новими запитами з боку учнів та потребами ринку праці. Відтак, перед освітянами постає завдання не лише забезпечити засвоєння знань, а й формувати ключові компетентності, соціальні навички, критичне мислення та вміння вчитися впродовж життя. У цьому контексті особливої актуальності набуває питання формування комунікативної компетентності старшокласників у процесі здобуття шкільної англійської освіти, що повністю відповідає вимогам Нової української школи.

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив, що єдина думка на тлумачення сутності поняття «компетентність» відсутня. Існує багато варіантів тлумачення цієї категорії, хоча принципової різниці між ними немає.

У «Словнику іншомовних слів» науковий термін «компетентність» (лат. *competens* – належний, відповідний) трактується як поінформованість, обізнаність, авторитетність або володіння компетенцією [48, с. 282].

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» поняття «компетентність» визначається як добра обізнаність у чому-небудь [16, с. 445].

У новому Законі України «Про освіту» поняття «компетентність» тлумачиться як динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначають здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [47].

Національний стандарт України «Системи управління якістю» визначає компетентність як доведену здатність використовувати знання, уміння й навички

на практиці, а також як виявлені особисті якості й доведену здатність застосовувати знання та вміння [59].

Загальний огляд наукових джерел дає підстави вважати, що під комунікативною компетентністю розуміють здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, певну сукупність знань, умінь і навичок, що забезпечують ефективне спілкування. Вона передбачає вміння змінювати глибину і коло спілкування, розуміти і бути зрозумілим для партнера по спілкуванню. Комунікативна компетентність формується в умовах безпосередньої взаємодії, тому є результатом досвіду спілкування між людьми. Цей досвід набувається не тільки у процесі безпосередньої взаємодії, а також опосередкованої, в тому числі з літератури, театру, кіно з яких людина отримує інформацію про характер комунікативних ситуацій, особливості міжособистісної взаємодії і засоби їх вираження. У процесі опанування комунікативної сфери людина запозичає з культурного середовища засоби аналізу комунікативних ситуацій у вигляді словесних і візуальних форм.

Поняття «комунікативна компетентність» введено в сучасну науку соціолінгвістом Д. Хаймсом. Дослідник стверджує, що «необхідно розрізняти лінгвістичну компетентність, тобто здатність продукувати та розуміти граматично правильні речення, та комунікативну компетентність, здатність продукувати і розуміти речення, які підходять до конкретної ситуації» [3, с. 47]. Д. Хаймс підкреслює, що знання граматичних правил не є достатнім для володіння мовою та комунікації. Тобто дослідник відносить комунікативну компетентність не лише до теоретичних, а і до практичних потреб. Теорія комунікативної компетенції Д. Хаймса спрямована на визначення того, що має знати мовець, аби бути компетентним у спілкуванні [5]. На наш погляд, важливим чинником у ній є те, що наголошується на необхідності у навчанні мови зосереджуватися на комунікативних вміннях більше, ніж на знаннях граматичних структур. Саме з 70-х років і розпочинаються інтенсивні дослідження проблеми комунікативної компетентності як результат осмислення соціальної функції мови й комунікативного спрямування мовленнєвої діяльності людини.

У науковій психолінгвістичній та методичній літературі існують різні підходи до визначення комунікативної компетентності. Коротко розглянемо їх. На початку 70-х років під комунікативною компетентністю розуміють уміння застосовувати мову, мовні знання в різних соціально детермінованих ситуаціях. Так, М. Халідей розглядає комунікативну компетентність як функціональну основу використання мови, тобто у відповідності до певних функцій. Досліджуючи проблему навчання дітей іноземної мови, він описує 7 основних функцій комунікативної компетентності: інструментальну, регулятивну, інтерактивну, персональну, евристичну, репрезентативну та функцію уяви [4]. Д. Вілкінз пропонує вважати функціональну, тобто комунікативну, компетентність мови як таку, що слугує основою для створення комунікативно спрямованих програм для навчання мови. Ці програми, на його думку, мають включати в себе такі поняття, які учневі потрібно знати та використовувати. В основі навчання мови повинно лежати знання не граматики та лексики, а значень. Він описує два типи значень: основні категорії (час, якість, частота, місце знаходження, послідовність) та категорії комунікативної функції (відповідь, скарга, пропозиція, відмова). Р. Валетт характеризує комунікативну компетентність як здатність спілкування у специфічних ситуаціях. Поступово розуміння комунікативної компетентності уточнюється та розширюється. М. Фіноккіаро тлумачить комунікативну компетентність як здатність людини розуміти та відтворювати іноземну мову не тільки вірно, а й відповідно до соціолінгвістичної ситуації реального життя. С. Савіньон визначає комунікативну компетентність як здатність функціонально володіти мовою та уміння висловлюватись, інтерпретувати й обговорювати значення, що охоплюють спілкування між двома та більше особами або між однією особою та письмовим або усним текстом [78, с. 366-367].

У сучасних дослідженнях пропонуються різні визначення комунікативної компетентності: в одних – це рівень сформованості міжособистісного досвіду, необхідного індивіду, щоб у межах власних здібностей та соціального статусу

успішно функціонувати в певному суспільстві (Т. Вольфовська); в інших – це спроможність людини здійснювати спілкування як складну багатокомпонентну динамічну цілісну мовленнєву діяльність, на характер якої можуть впливати різноманітні фактори (О. Петрашук); або як здатність координувати взаємодію окремих її компонентів задля забезпечення ефективності та результативності комунікації (В. Топалова) [79].

М. Галицька розуміє комунікативну компетентність як «інтегральну якість особистості, яка синтезує в собі загальну культуру спілкування та її специфічні прояви у професійній діяльності» [22].

О. Корніяка розглядає комунікативну компетентність «організованим поєднанням комунікативних знань і вмінь, що відображають цілі та результати комунікативної діяльності, яка здійснюється суб'єктом спілкування» [31, с. 212].

О. Краєвська визначає комунікативну компетентність як «інтегральну характеристику, що базується на знаннях про комунікацію, досвіді комунікативної діяльності, системі цінностей, мотивації до комунікації та дозволяє здійснювати комунікативну діяльність на високому рівні» [13, с. 9].

Результати ознайомлення з науковою літературою та аналіз вище наведених і багатьох інших визначень комунікативної компетентності дозволяє нам сформулювати власне розуміння цього поняття стосовно володіння іноземною мовою. Комунікативну компетентність ми визначаємо як здатність людини розуміти та відтворювати іноземну мову не тільки на рівні фонологічних, лексико-граматичних і країнознавчих знань та мовленнєвих умінь, а й відповідно до різноманітних цілей та специфіки ситуації спілкування. З цих позицій, для мовленнєвого спілкування недостатньо лише знати систему мови на всіх її рівнях, володіти правилами породження речень, сконструйованих відповідно до граматичних норм, але й необхідно, крім того, адекватно завданням і ситуації спілкування здійснювати свій вплив на співрозмовника і відповідно до цього вживати мовленнєві висловлювання. А відтак комунікативну компетентність ми

розглядаємо як індивідуальну динамічну категорію, в якій відбивається єдність мови і мовлення.

Комунікативну компетентність можна розглядати як складову спілкування. Тоді комунікативний процес розуміється як «інформаційний процес між людьми як активними суб'єктами, з урахуванням відношень між партнерами». Тобто, виникає «вужке» поняття «комунікація». Однак часто «комунікацію» розуміють як синонім спілкування, підкреслюючи, що «комунікативний вплив є ... психологічним впливом одного комуніканта на іншого з метою зміни його поведінки» [49]. Це означає, що відбувається зміна самого типу спілкування, який складається між учасниками комунікацій. Є й широке розуміння «комунікації», яке застосовується у зв'язку з розвитком системи масових комунікацій у суспільстві.

Виокремлюють такі складові комунікативної компетентності:

- орієнтованість у різноманітних ситуаціях спілкування, яка заснована на знаннях і життєвому досвіді індивіда;
- спроможність ефективно взаємодіяти з оточенням завдяки розумінню себе й інших при постійній видозміні психічних станів, міжособистісних відносин і умов соціального середовища;
- адекватна орієнтація людини в самій собі – власному психологічному потенціалі, потенціалі партнера, у ситуації;
- готовність і уміння будувати контакт з людьми;
- внутрішні засоби регуляції комунікативних дій;
- знання, уміння і навички конструктивного спілкування;
- внутрішні ресурси, необхідні для побудови ефективної комунікативної дії у визначеному колі ситуацій міжособистісної взаємодії.

До структури комунікативної компетентності також входить уміння усвідомлювати та долати комунікативні бар'єри. Такі бар'єри можуть виникати за відсутності розуміння ситуації спілкування, яка викликається розходженнями між партнерами (соціальними, політичними, релігійними, фаховими тощо).

Бар'єри в комунікації можуть носити також психологічний характер, відображаючи індивідуально-психологічні особливості учасників процесу спілкування, їхні сформовані відношення: від дружби до ворожості по відношенню один до одного [24].

Таким чином, комунікативна компетентність постає як структурний феномен, що містить як складові цінності, мотиви, установки, соціально-психологічні стереотипи, знання, уміння, навички.

Лінгвістична компетентність передбачає оволодіння певною сумою формальних знань і відповідних їм навичок, пов'язаних із різними аспектами мови: лексикою, фонетикою, граматиною. При цьому постає питання: які слова, граматичні структури та інтонами необхідні людині того чи іншого віку, професії тощо для забезпечення нормальної взаємодії мовою, яка вивчається. Соціолінгвістична компетентність – це здатність здійснювати вибір мовних форм, використовувати і перетворювати їх відповідно до контексту [81].

Мова відбиває особливості життя людей. Вивчаючи багатоманітність планів вираження, можна багато що зрозуміти і дізнатися про культуру країни мови, що вивчається. А це підводить нас до необхідності формування соціокультурної компетентності. Набуття соціокультурної компетентності не зводиться лише до формування глобальних уявлень про світ. Вона пропонує весь процес навчання іноземної мови.

Певні вміння й навички в організації мовлення, вміння вибудувати його логічно, послідовно й переконливо, ставити завдання й досягати поставленої мети – це вже новий рівень комунікативної компетентності, що у матеріалах Ради Європи названий стратегічним чи дискурсивним.

Багато питань цього рівня комунікативної компетентності прекрасно розроблено в курсі риторики: не дарма деякі гуманітарно зорієнтовані школи включають цю дисципліну до обов'язкової програми.

Ключовим поняттям концепції з вивчення іноземних мов у європейських країнах є «поріг комунікації», а методичними орієнтирами – правильна вимова і

сучасне розмовне мовлення. Вивчення іноземної мови, таким чином, виходить за рамки педагогіки і набуває важливого політичного значення. Йдеться про переорієнтацію з оволодіння граматичними структурами на оволодіння живою мовою.

Останньою зі складових комунікативної компетентності, але жодним чином не останньою за значущістю (The last but not least) є соціальна компетентність. Вона передбачає готовність і бажання взаємодіяти з іншими, впевненість у собі, а також уміння поставити себе на місце іншого і здатність впоратися із ситуацією, що склалася.

Такий підхід в освітньому процесі знайшов відбиття і в сучасному методі навчання – комунікативно-діяльнісному, що ставить за мету навчання мови через мовлення і заснований на таких ключових поняттях, як «спілкування», «культура», «мотивація», «інтерактивність».

До провідних характеристик цього методу належать такі:

- адекватність до реального спілкування;
- пріоритет мовленнєвої діяльності у взаємозв'язку всіх її видів;
- застосування активних форм спілкування (бесід, диспутів, конференцій, круглих столів, обговорень, роботи в „English-speaking Club), що дають можливість висловитися, виразити свої думки в діалозі чи монологі;
- синхронність, послідовність [50, с. 331-332].

Розглядаючи навчання в такому плані, слід відзначити, що навчати мови – це значить не тільки (давати знання про мову), а й навчити користуватися мовою як засобом спілкування, критично мислити, отримувати інформацію з усіх доступних джерел, оцінювати її, розуміти співрозмовника, формулювати власні думки.

Сучасна вікова психологія визнає провідною діяльністю учнів початкової школи ігрову, для середньої ланки – пізнавальну й ціннісно-зорієнтовану, а в старших класах великого значення набуває комунікативна діяльність: вміння висловитися іноземною мовою. Враховуючи ці провідні види діяльності, вчитель

іноземної мови не має перетворювати урок на «урок про мову», а створювати мовленнєві ситуації для тренінгу у спілкуванні, коректно й позитивно коментувати оцінки, створювати ситуації успіху для кожного, хто навчається, розвивати позитивне ставлення до мови [30].

За комунікативно-діяльнісного підходу змінюється й роль учителя: він не просто повідомляє знання, але організує пізнавальну діяльність учнів, створює умови для висловлення власної думки, ставлення до матеріалу, що вивчається, співвідносячи його з реальним життям.

У методичному арсеналі вчителя іноземної мови (у нашій роботі англійської мови) в даний час превалюють поряд із традиційними формами, нові форми: тематичні бесіди, не завчені заздалегідь, а дискурсивні, диспути, дискусії, інтерв'ю, круглі столи, конференції, захист проєктів, рецензування й реферування, спілкування в електронній пошті та Інтернеті з наступним обговоренням отриманої інформації, рольові ігри, драматизації, переклади (синхронні, послідовні, чи дослівні, художні), «English-speaking Club» тощо.

1.2. Інтерактивне навчання як сучасна педагогічна технологія

У сучасних умовах реформування системи освіти України особливої актуальності набуває впровадження новітніх педагогічних технологій, спрямованих на активізацію пізнавальної діяльності учнів, розвиток їхньої самостійності, критичного мислення та здатності до комунікації. Одним із найефективніших напрямів у цьому контексті є використання інтерактивних технологій навчання, які, на відміну від традиційних методів, орієнтовані на активну взаємодію всіх учасників освітнього процесу.

У тлумачному словнику української мови етимологія слова «технологія» означає «знання обробки матеріалу» (techne – мистецтво, ремесло, наука + logos – поняття, вчення). Технологія включає також і мистецтво володіння процесом, завдяки чому персоналізується. Технологічний процес завжди передбачає певну

послідовність операцій з використанням необхідних засобів (матеріалів, інструментів) і умов. У процесуальному розумінні технологія відповідає на питання: «Як зробити (з чого і якими засобами)?» [80].

У середині 60-х років ХХ століття визначилося два напрямки тлумачення поняття «технологія навчання»:

– технологія навчання як використання технічних засобів і засобів програмованого навчання;

– технологія навчання як засіб підвищення організації освітнього процесу, як засіб подолання відставання педагогічних ідей від стрімкого науково-технічного розвитку.

З кінця 70-х–початку 80-х років розуміння технології навчання як системної й послідовної реалізації на практиці завчасно спроектованого освітнього процесу все більш міцно стверджується у педагогічній науці та практиці. Відбувається осмислення педагогічного процесу з різними деталізаціями поняття «технологія навчання».

Технологія навчання – це системний, концептуальний, об'єктивний, інваріантний опис діяльності науково-педагогічного працівника та здобувачів освіти, спрямований на досягнення освітньої мети; системна категорія, структурними складовими якої є цілі навчання, засоби педагогічної взаємодії педагогічного працівника та здобувачів освіти, організація освітнього процесу, результат діяльності [50].

Аналіз зарубіжних наукових праць, зокрема, Ф. Персивала та Г. Еллінгтона, дозволили з'ясувати визначення технології навчання як більш ретельного подання всіх аспектів побудови ситуацій навчання, що передбачає застосування будь-яких методів і технік навчання, які є найбільш адекватними для досягнення цілей, поставлених перед тими, хто навчається. Її роль вони бачать в «наданні допомоги у всьому підвищенні ефективності процесу навчання» [2].

Поняття «педагогічна технологія» має багатогранне трактування. За визначенням В. Беспалька, педагогічна технологія – це «системний метод

створення, застосування та визначення всього процесу навчання і засвоєння знань, який враховує технічні й людські ресурси та їх взаємодію» [6, с. 46]. У сучасній педагогіці педагогічна технологія розглядається як сукупність методів, форм, засобів і прийомів, спрямованих на досягнення чітко визначених цілей навчання з урахуванням індивідуальних особливостей учнів.

Інтерактивні технології навчання є складовою частиною інноваційних педагогічних технологій, оскільки передбачають модернізацію освітнього процесу, інтеграцію технічних засобів (комп'ютерів, мультимедійних ресурсів, онлайн-платформ), а також упровадження нових методів пізнання. На відміну від традиційного навчання, що ґрунтується на однібічній передачі знань, інтерактивне навчання створює умови для активної участі кожного учня, розвитку критичного мислення, творчого потенціалу, мовленнєвих і комунікативних умінь [33,50].

Як зазначає О. Комар [34], інтерактивна технологія навчання як система включає такі компоненти:

- чітко сплановані цілі та очікувані результати навчання;
- спеціально відібраний і структурований зміст;
- інтерактивні форми, методи й прийоми організації пізнавальної діяльності;
- адекватні засоби навчання;
- організаційні та психолого-педагогічні умови ефективного реалізації освітнього процесу.

Аналіз наукових праць дав підстави вважати, що інтерактивні методи навчання почали впроваджувати в освітню практику відносно недавно. Появу цих методів пов'язують з уведенням терміну «інтерактивна педагогіка» німецьким ученим Г. Фріцом у 1975 році. Відповідно до Н. Дудник та М. Чепіль, інтерактивність (від англ. «interact» – взаємодія) передбачає діалог, бесіду та здатність до взаємодії, де всі учасники є рівноправними [18].

У трактуванні поняття «інтерактивні технології» різними авторами можна помітити як подібності, так і певні розбіжності. О. Пометун та Л. Пироженко [44, с.8] розглядають інтерактивні технології як окрему групу технологій завдяки принципу багатосторонньої комунікації. Інноваційні технології навчання – радикально нові чи вдосконалені технології, що істотно поліпшують умови самого процесу навчання [6]. Відповідно сутність поняття інтерактивні технології навчання, котрі є частиною інноваційних технологій, Н. Андрущенко трактує згідно з означенням самих слів «інтерактив» (пер.з англійської «inter» – «взаємний», «act» – діяти) – взаємодія та «технологія» (від грецького τεχνολογία) – майстерність. Отже, основою інтерактивного навчання є майстерність взаємодії в навчанні, а компонентами інтерактивних технологій – інтерактивні методи навчання з використанням технічних засобів (комп'ютерна підтримка та ін.), методичних матеріалів тощо.

Наведемо інші трактування дослідниками поняття «інтерактивні технології». Т. Коваль, Н. Кочубей [33, с. 161] визначають інтерактивні технології навчання як цілісну та інтегративну систему освітнього процесу, яка передбачає відповідно до цілей і змісту навчання комплексне застосування відібраних за принципами доцільності впровадження та взаємного доповнення інтерактивних методів, засобів і форм навчання з метою досягнення заздалегідь спланованого навчального результату.

О. Пометун, Л. Пироженко [63, с.11] зазначають, що інтерактивні технології навчання – це організація засвоєння знань і формування певних умінь і навичок через сукупність особливим способом організованих навчально-пізнавальних дій, що полягають в активній взаємодії учнів між собою та побудові міжособистісного спілкування з метою досягнення запланованого результату.

І. Прокопенко, В. Євдокімов [44, с.123] окреслюють інтерактивні технології навчання як такі, що організовують освітній процес на взаємодії всіх його учасників у процесі навчально-пізнавальної діяльності, забезпечуючи колективну (кооперативну) діяльність у класі або групі. При цьому кожен учень

знає, що від його діяльності залежить прикінцевий результат виконання поставленого перед усім класом завдання, про яке він повинен публічно прозвітувати.

Отже, інтерактивна технологія навчання як система містить такі головні компоненти:

- чітко сплановані цілі навчання;
- зрозумілий якісний та кількісний очікуваний результат процесу у вигляді навчальних досягнень учнів, а саме передбачуваного рівня засвоєння навчального змісту;
- спеціально відібраний та структурований зміст навчання;
- інтерактивні форми, методи і прийоми, за допомогою яких організоване навчання і стимулюється активна діяльність учнів;
- адекватні цілям, формам і методам засоби навчання;
- розумові і навчальні дії та процедури, за допомогою яких учні можуть досягти запланованих результатів, представлені у вигляді системи пізнавальних завдань;
- організаційні та психолого-педагогічні умови, що дозволяють ефективно спланувати та реалізувати інтерактивне навчання (О. Комар, 2011 [34]).

Інтерактивні технології можна вирізнити серед інших наявністю таких характеристик [33, с.161]: забезпечення вільного доступу до навчальної інформації на паперових та електронних носіях інформації; організація міжособистісного спілкування; оперативність зворотних зв'язків; забезпечення для учнів права вибору навчального матеріалу різного рівня складності; адаптація системи навчання до індивідуальних особливостей здобувачів; забезпечення у процесі навчання різних рівнів автономії учнів (часткової, обмеженої, повної). Додамо також підвищену мотивацію навчання, емоційність, взаємонавчання, рефлексію, можливість творчого розвитку всіх учасників освітнього процесу.

О. Пометун і Л. Пироженко [44, с.27] розподіляють інтерактивні технології за формами навчання на чотири групи, залежно від мети уроку та форм організації навчальної діяльності учнів:

– *інтерактивні технології кооперативного навчання* (робота в парах, трійках, карусель, робота в малих групах, акваріум тощо);

– *інтерактивні технології колективно-групового навчання* (мікрофон, незакінчені речення, мозковий штурм, ажурна пилка та ін.);

– *технології ситуативного моделювання* (імітаційні ігри, рольова гра, драматизація та ін.);

– *технології опрацювання дискусійних питань* (метод ПРЕС, займи позицію, кейсметод, дискусія тощо).

Поняття інтерактивності у педагогічній науці трактується як така організація навчальної діяльності, за якої учнів залучають до активного діалогу з учителем, між собою, з навчальним матеріалом. У центрі уваги інтерактивного навчання перебуває особистість учня, його досвід, інтереси, потреби, що узгоджується з засадами особистісно орієнтованої освіти.

Інтерактивне навчання розглядається вченими як спільна діяльність усіх суб'єктів освітнього процесу, під час якої відбувається обмін знаннями, ідеями, способами діяльності [17, с. 35]. Така форма організації навчання дозволяє не лише засвоювати знання, а й формувати компетентності, розвивати навички критичного мислення, комунікації та співпраці.

На думку О. Пометун та Л. Пироженко, інтерактивне навчання – це «співпраця, взаємонавчання, діалогове навчання, під час якого відбувається реальна взаємодія між учасниками процесу навчання» [44, с. 9]. Дослідниці вважають, що в основі інтерактивної технології лежить діалогова взаємодія, яка стимулює розвиток мовленнєвих навичок, формує вміння слухати, аргументувати власну точку зору, узгоджувати спільне рішення.

Класифікація інтерактивних технологій навчання залежить від характеру взаємодії та мети освітньої діяльності. У педагогічній літературі виокремлюють такі групи інтерактивних технологій:

1. Фронтальні (масові) форми взаємодії – обговорення, диспути, дебати, конференції.
2. Групові технології – робота в парах, групах, мікрогрупах.
3. Ігрові технології – рольові, ділові, імітаційні ігри.
4. Технології колективного та кооперативного навчання – «Акваріум», «Мозаїка», «Навчаючи – вчуся», «Ажурна пилка» тощо [44, с. 18].

Особливістю інтерактивних технологій є те, що вони забезпечують рівноправну участь усіх учнів у процесі пізнання, що сприяє подоланню пасивності, зниженню тривожності, формуванню позитивної мотивації до навчання. У контексті вивчення іноземної мови інтерактивні технології є особливо цінними, оскільки дозволяють моделювати реальні комунікативні ситуації, активізувати мовленнєву практику учнів.

Інтерактивне навчання, як зазначає І. Підласий, має три ключові характеристики:

- двосторонність взаємодії: обидві сторони освітнього процесу (учитель та учень) є активними;
- інтенсифікація зворотного зв'язку: учитель оперативно отримує інформацію про результати навчальної діяльності учнів;
- рефлексивний компонент: учні мають можливість оцінити власну участь у процесі навчання [33, с. 78].

Інтерактивні технології нерозривно пов'язані з концепцією компетентнісного підходу, який передбачає не лише засвоєння знань, а й уміння їх застосовувати в нових ситуаціях. Зокрема, у Державних освітніх стандартах інтерактивність вказана як один із ключових компонентів формування міжпредметних компетентностей, зокрема комунікативної компетентності.

Узагальнюючи наукові підходи, можна виділити такі основні ознаки інтерактивних технологій:

- створення атмосфери співпраці та взаєморозуміння;
- активна участь кожного учня;
- орієнтація на розвиток навичок комунікації;
- взаємне навчання (peer learning);
- поєднання індивідуальної, парної та групової роботи;
- створення умов для самостійного пошуку інформації;
- підвищення мотивації до навчання.

Застосування інтерактивних технологій має певні методичні особливості. Вони потребують ретельної підготовки вчителя, чіткого визначення цілей, продуманої організації простору, часу, ресурсів. Також важливо враховувати рівень сформованості навичок співпраці у старшокласників, їхню готовність до відкритої взаємодії.

У практиці викладання англійської мови в старших класах інтерактивні технології сприяють розвитку мовленнєвих компетентностей (говоріння, слухання, читання, письмо), формуванню граматичних та лексичних навичок, опануванню культурних особливостей країн, мова яких вивчається, створенню позитивного емоційного фону уроку.

Проведений теоретичний аналіз дає підстави стверджувати, що поняття *«інтерактивні технології навчання»* є складною багаторівневою педагогічною категорією, яка поєднує у собі елементи технологічного, комунікативного та особистісно орієнтованого підходів до організації освітнього процесу. Сутність цього поняття полягає в цілеспрямованій, системній організації взаємодії між усіма учасниками навчання – учителем і учнями – з метою досягнення освітніх результатів через активну пізнавальну діяльність, співпрацю, діалог та рефлексію.

Аналіз різних наукових підходів (О. Пометун, Л. Пироженко [63; 44; 65], Н. Андрущенко [6], Т. Коваль, Н. Кочубей [33], І. Прокопенко, В. Євдокімов [65],

О. Комар [34]) дозволяє визначити ключові ознаки інтерактивних технологій навчання:

- взаємодія як основа освітнього процесу, що передбачає активну участь кожного суб'єкта освітньої діяльності;
- комунікація як процес обміну думками, ідеями, емоціями між учителем і учнями;
- співпраця як побудова навчання на засадах партнерства, взаємної поваги та довіри;
- рефлексія як усвідомлення учнями власного досвіду, результатів та труднощів навчання;
- технологічність як системність, структурованість і логічна послідовність педагогічного процесу.

Отже, інтерактивні технології виступають інструментом гуманізації освіти, який сприяє реалізації компетентнісного підходу. Вони орієнтовані не лише на засвоєння знань, а й на розвиток ключових компетентностей, формування особистісних якостей, комунікативної культури, вміння співпрацювати та нести відповідальність за спільний результат.

Особливої значущості інтерактивні технології набувають у процесі вивчення англійської мови в старших класах, оскільки саме вони створюють умови для моделювання реальних комунікативних ситуацій, розвитку мовленнєвої компетентності, критичного мислення, умінь працювати в команді та долати мовний бар'єр. Через рольові, ділові ігри, дискусії, проєктну діяльність і спільне розв'язання проблем учні не лише вдосконалюють мовні навички, а й формують соціально-комунікативні компетенції, необхідні для ефективної взаємодії в сучасному суспільстві [50; 44].

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що інтерактивні технології навчання – це система організаційних, дидактичних і методичних засобів, спрямованих на забезпечення активної міжособистісної взаємодії учасників освітнього процесу з метою досягнення спільних результатів, формування

компетентностей та розвитку особистості учня. Їх сутність полягає у переорієнтації навчання з монологічного на діалогічне, з передачі знань – на створення умов для самостійного пізнання, творчості та взаємонавчання. Інтерактивність робить освітній процес динамічним, мотиваційним, відкритим до інновацій та ефективним у формуванні сучасного компетентного комунікаційно розвиненого випускника школи, здатного до критичного мислення, співпраці та самоосвіти. Водночас вони забезпечують гнучкість, динамічність та відкритість освітнього процесу, стимулюють учнів до саморозвитку, сприяють формуванню ключових компетентностей, необхідних у XXI столітті.

Отже, особливостями інтерактивного навчання як сучасної педагогічної технології є такі:

- Особистісна спрямованість. Учень виступає не об'єктом, а суб'єктом навчальної діяльності, активним учасником освітнього процесу. Завдяки цьому реалізується принцип гуманізації освіти.

- Взаємодія. У процесі навчання домінує не монологічна форма подачі матеріалу, а діалог, співпраця, полілог. Учні взаємодіють один з одним, з учителем, з навчальним контентом.

- Інтеграція знань і дій. Інтерактивна технологія передбачає не тільки засвоєння знань, а й формування вмінь і навичок їх практичного застосування.

- Проблемність. Часто інтерактивне навчання передбачає створення проблемних ситуацій, які потребують аналізу, обговорення, пошуку рішення, що стимулює критичне мислення.

- Мотиваційний компонент. Позитивна емоційна атмосфера, ігрові елементи, залучення до діяльності забезпечують високу мотивацію учнів.

Таким чином, інтерактивне навчання як сучасна педагогічна технологія є невід'ємною частиною інноваційної освітньої практики. Її застосування дозволяє перейти від авторитарної моделі навчання до демократичної, відкритої, діалогічної, де учень є активним суб'єктом освітнього простору.

1.3. Психологічне підґрунтя використання інтерактивних технологій у профільній школі

Сучасна освіта в умовах профільної школи має не лише забезпечити предметну підготовку, а й сприяти формуванню особистості учня, його життєвих компетентностей, мотивації до саморозвитку. Особливу роль у цьому відіграє психологічне підґрунтя організації освітнього процесу, що орієнтується на вікові, когнітивні, емоційні та мотиваційні особливості старшокласників. Використання інтерактивних технологій навчання якраз і зумовлюється необхідністю врахування психології старшого шкільного віку, що робить освітній процес більш ефективним, особистісно значущим та продуктивним.

Профільна школа охоплює учнів 10–11 класів, які перебувають на етапі пізньої юності. Згідно з концепціями Л. Виготського, Д. Ельконіна, Ж. Піаже, цей вік характеризується переходом до формально-логічного мислення, розвитком рефлексивності, самосвідомості, потреби в соціальній самореалізації. Юнаки та дівчата прагнуть самостійності у прийнятті рішень, активної участі у суспільному житті, визнання з боку дорослих та ровесників, встановлення власних ціннісних орієнтирів.

Учні старшого шкільного віку перебувають у критичному періоді розвитку, який характеризується комплексними змінами у фізіологічній, психологічній та соціальній сферах. Ці зміни суттєво впливають на їхню навчальну діяльність, міжособистісні взаємини, самоідентифікацію та вибір життєвих стратегій. Розуміння психофізіологічних особливостей старшокласників є важливим для педагогів, психологів і освітніх фахівців, адже це дозволяє організувати освітній процес таким чином, щоб він відповідав потребам і можливостям учнів [19, с. 237].

Фізіологічні зміни включають інтенсивний фізичний ріст, гормональні коливання та розвиток функціонування мозку, що впливає на здатність до концентрації уваги та обробки інформації. Психологічні зміни пов'язані з

формуванням особистості, розвитком емоційної сфери, самовизначенням та самооцінкою. Соціальні аспекти включають розширення кола спілкування, прагнення до самостійності та активну участь у соціальних групах [19, с. 237].

Старшокласники активно шукають своє місце у світі, експериментують із різними соціальними ролями та ціннісними орієнтирами. Цей процес супроводжується прагненням до самостійності та незалежності, що робить взаємодію з однолітками та дорослими надзвичайно значущою [19, с. 237]. Гормональні зміни часто викликають коливання настрою, підвищену емоційну чутливість, дратівливість або тривожність. Тому підтримка з боку дорослих та розвиток навичок емоційної регуляції є критично важливими для стабілізації психоемоційного стану підлітків.

Цей період також є ключовим для розвитку когнітивних здібностей, зокрема абстрактного та критичного мислення, аналітичних навичок, здатності робити висновки та оцінювати інформацію. Старшокласники здатні до самостійного засвоєння складного навчального матеріалу, проведення аналізу, синтезу інформації та формування власних висновків [26]. Розвиток критичного мислення забезпечує основу для успішного застосування інтерактивних технологій на уроках, оскільки учні можуть активно брати участь у дискусіях, оцінювати інформацію та аргументувати власну позицію.

У міжособистісному плані старшокласники активно розвивають соціальні навички, зокрема вміння співпрацювати, підтримувати дружні стосунки та вирішувати конфлікти. Використання інтерактивних методів навчання стимулює формування комунікативної компетентності, адже передбачає активну взаємодію між учнями, обмін ідеями, роботу в групах, дискусії та рольові ігри [74].

Особистісні характеристики, що стають пріоритетними на цьому етапі, можна умовно поділити на три групи [19, с. 237]:

1. Самоідентичність та самовизначення, що включає усвідомлення власних цінностей, інтересів і вибір подальшого професійного шляху;

2. Становлення життєвої позиції, тобто усвідомлення себе в соціумі, формування стратегій досягнення цілей, розвиток когнітивної сфери;

3. Мотиваційна сфера, яка включає формування бажань, цілей, ціннісних орієнтирів і світогляду.

У цей період розвиваються інтелектуальні здібності, ціннісні орієнтири та комунікативні навички, що дозволяє учням ефективно реалізовувати свої потреби у спілкуванні та взаємодії з оточенням [26].

Інтерактивні технології навчання забезпечують активізацію пізнавальної діяльності, розвиток самостійності та творчого мислення, стимулюють критичне осмислення інформації та сприяють розвитку міжособистісної компетентності. Використання таких методів дозволяє організувати навчання так, щоб воно враховувало особливості сприймання, уваги, пам'яті, мислення та мовлення учнів старшого віку [19; 26].

Особливості пізнавальної діяльності старшокласників включають:

– сприймання як складний інтелектуальний процес, опосередкований попереднім досвідом і знаннями;

– увагу, яка здатна до тривалого зосередження, вибіркової та перенаправлення на різні завдання;

– пам'ять, що розвивається в напрямку свідомого запам'ятовування та встановлення логічних зв'язків між частинами матеріалу;

– мислення, що стає більш системним та абстрактним, забезпечує формування когнітивних моделей світу;

– мовлення, що збагачується та ускладнюється, формуючи навички точного висловлення думок [19; 26].

Завдяки інтерактивним технологіям учні можуть застосовувати знання на практиці, вирішувати проблемні завдання, обговорювати та аргументувати свої висновки, що сприяє глибшому засвоєнню матеріалу та розвитку компетентностей, необхідних для життя і професійної діяльності [67].

Таким чином, інтерактивні технології в профільній школі ґрунтуються на психологічних особливостях старшокласників, враховують їхній фізіологічний та когнітивний розвиток, потребу у самостійності та соціальній взаємодії. Використання таких технологій забезпечує ефективний, мотивуючий та адаптований до вікових особливостей освітній процес, що сприяє розвитку критичного мислення, самостійності, комунікативної компетентності та формуванню позитивної соціальної ідентичності учнів [19; 26].

Психологи стверджують, що саме в старшій школі мотивація навчання переходить із зовнішньої у внутрішню, що пояснює ефективність таких методів, які дозволяють реалізувати себе, взаємодіяти, дискутувати, творити – тобто саме інтерактивних. За словами І. Беха, «навчання в цьому віці повинно ґрунтуватися на особистісному спілкуванні, довірі та спільній діяльності» [8, с. 105].

Інтерактивне навчання базується на діяльнісному та комунікативному підходах, що є найбільш ефективними з огляду на психологічний розвиток старшокласника. У процесі співпраці, обміну думками, участі у спільних проектах, ігрових чи проблемно-орієнтованих завданнях реалізується потреба учня в самовираженні, соціальній активності, а також формується емоційний інтелект.

Як вказує О. Савченко, «використання інтерактивних методів дає змогу створити умови для емоційного включення в освітній процес, а отже, підвищити рівень внутрішньої мотивації» [74, с. 62]. Водночас рефлексивний компонент, притаманний інтерактивному навчанню (рефлексивні кола, обговорення, підсумкові роздуми), сприяє розвитку критичного мислення та самоусвідомлення – важливих характеристик юнацького віку.

У старших класах активно формуються навички соціальної взаємодії, тому створення навчального середовища, яке стимулює партнерство, толерантність, відповідальність – є ключовим. Інтерактивні технології, зокрема робота в малих групах, навчальні дебати, рольові ігри, є дієвим інструментом соціалізації, оскільки допомагають учням:

- вчитися слухати інших;
- приймати альтернативну точку зору;
- обґрунтовувати власну позицію;
- співпрацювати задля досягнення спільного результату.

З точки зору соціальної психології, саме активна участь у взаємодії сприяє формуванню позитивного «Я-образу», впевненості у власних силах, що особливо важливо в перехідному віці, коли самооцінка ще нестабільна.

Учні профільної школи, зокрема у філологічному, гуманітарному, англomовному профілі, володіють вищим рівнем когнітивної зрілості, здатні до:

- аналітичного мислення;
- дедукції та індукції;
- роботи з абстрактними поняттями;
- побудови складних суджень.

Усе це створює підґрунтя для ефективного використання інтерактивних методів, що орієнтовані на вирішення проблем, проектування, створення власного продукту (есе, презентації, відео, міні-дослідження тощо). Така діяльність не лише відповідає віковим когнітивним запитам, але й стимулює інтелектуальний розвиток.

На думку Т. Яценко, для старшокласників характерна підвищена емоційність, схильність до афектів, напруженого внутрішнього пошуку, що потребує створення психологічно комфортного освітнього середовища [89, с. 119]. Інтерактивні методи, які передбачають підтримку, відкриту атмосферу, довіру, мінімізацію оцінювального тиску, забезпечують зниження тривожності, розвиток емоційної стабільності та вміння керувати власними емоціями. Особливо це важливо при вивченні іноземної мови, де учень часто боїться помилитися, сказати щось «не так». Інтерактивне середовище сприяє зниженню психологічних бар'єрів у спілкуванні, створює умови для мовного занурення та вільного самовираження.

Інтерактивне навчання як система організації пізнавальної діяльності, що базується на інтересах, потребах і цілях учня, дозволяє реалізувати:

- пізнавальну мотивацію (через цікаві форми роботи, ігрові та проектні методи);
- соціальну мотивацію (через командну взаємодію, відповідальність за груповий результат);
- внутрішню мотивацію (через рефлексію та усвідомлення особистісного зростання).

Як зазначає Л. Румянцева, «інтерактивне навчання пробуджує інтерес до предмета, активізує учня як суб'єкта діяльності та перетворює урок на простір розвитку» [67, с. 147].

Отже, психологічне підґрунтя інтерактивного навчання в профільній школі базується на урахуванні вікових, емоційних, когнітивних та мотиваційних особливостей старшокласників. Інтерактивні методи дозволяють:

- забезпечити психологічний комфорт;
- реалізувати особистісно-орієнтоване навчання;
- активізувати внутрішню мотивацію;
- сприяти формуванню рефлексивного, критичного та соціального мислення;
- створити умови для глибокого особистісного включення в освітній процес.

Таким чином, використання інтерактивних технологій у профільній школі є не лише педагогічно, а й психологічно виправданим підходом, який сприяє повноцінному розвитку особистості учня та формуванню його життєвої і професійної траєкторії.

1.4. Педагогічні передумови реалізації інтерактивних технологій для формування комунікативної компетентності старшокласників у процесі навчання англійської мови

У контексті сучасної парадигми освіти важливо не лише забезпечити змістовну, мовленнєву і граматичну підготовку учнів до використання англійської мови як засобу комунікації, а й формувати внутрішню мотивацію до її вивчення, підтримувати високий рівень навчальної активності, сприяти досягненню стійкої успішності. Інтерактивні технології навчання, що базуються на принципах співпраці, суб'єкт-суб'єктної взаємодії, емоційної залученості та самостійного мислення, довели свою ефективність у досягненні цих цілей.

Сучасна старша школа висуває нові вимоги до організації освітнього процесу, серед яких одним із ключових є створення умов для ефективного та мотивуючого навчання іноземної мови. Застосування інтерактивних технологій дозволяє не лише підвищити якість засвоєння англійської мови, а й розвивати критичне мислення, комунікативні компетенції та практичні навички спілкування [63; 67].

Під педагогічними основами інтерактивного навчання англійської мови ми розуміємо комплекс факторів, усвідомлюваних як учителями, так і учнями, які формують сприятливе навчальне середовище, стимулюють активну участь у процесі та сприяють розвитку комунікативної компетентності старшокласників.

Принципи навчання залишаються ключовим інструментом організації освітнього процесу. Вони включають логіку навчання, цілі та завдання, методи, форми та засоби навчання. У контексті інтерактивних технологій принципи набувають конкретної практичної реалізації у сучасному навчанні [63].

Основні педагогічні принципи інтерактивного навчання англійської мови у старшій школі:

1. Принцип активності та самостійності. Учні активно беруть участь у освітньому процесі, самостійно виконують завдання, формулюють власні

вислови англійською мовою та беруть участь у дискусіях. Учитель виступає фасилітатором, створюючи умови для експериментування з мовою та розвитку самостійності у використанні мовних ресурсів.

2. Принцип індивідуалізації. Старшокласники мають різний рівень знань, інтересів та здібностей, тому інтерактивні технології дозволяють адаптувати завдання під кожного учня: диференційовані вправи, мультимедійні ресурси, онлайн-платформи для самостійної роботи. Це стимулює мотивацію, формує впевненість у власних силах та розвиває автономне навчання.

3. Принцип співпраці та комунікації. Навчання англійської мови орієнтоване на спілкування та командну роботу. Учні працюють у парах та групах, обговорюють теми, готують презентації, моделюють ситуації реального життя, беруть участь у дебатах та рольових іграх. Вчитель сприяє розвитку навичок ефективної взаємодії, слухання і висловлення власних думок.

4. Принцип зворотного зв'язку. Учні отримують постійну інформацію про свої досягнення через тестування, обговорення помилок, письмові та усні вправи, а також мають можливість надавати зворотний зв'язок учителеві щодо складності завдань та власних труднощів. Це допомагає коригувати освітній процес відповідно до потреб класу та окремих учнів .

5. Принцип практичності та застосування. Навчання має бути реалістичним та функціональним: учні виконують проєктні завдання, готують інтерв'ю, складають письмові роботи та діалоги, моделюють реальні ситуації спілкування англійською мовою. Це сприяє розвитку умінь використовувати мову у практичних контекстах та формує впевненість у комунікації.

6. Принцип активного мислення та навчання через досвід. Учні аналізують тексти, створюють власні висловлювання, порівнюють альтернативні рішення у вирішенні комунікативних завдань. Інтерактивні методи (дискусії, рольові ігри, робота з мультимедіа) стимулюють критичне мислення та творчий підхід до навчання, дозволяючи старшокласникам самостійно відкривати нові знання.

Впровадження інтерактивних технологій у навчання англійської мови відповідає принципам Нової української школи (НУШ), де важливе партнерство між учителем, учнем і батьками, активна взаємодія та використання сучасних технологій [63; 67]. Такий підхід забезпечує розвиток особистості учня, його комунікативних та соціальних компетентностей, творчого і критичного мислення.

Успішність у вивченні іноземної мови значною мірою залежить від мотивації учня. Згідно з дослідженнями З. Дорней (Zoltán Dörnyei), існує пряма залежність між типом мотивації (інтегративною, інструментальною, внутрішньою або зовнішньою) та рівнем академічної успішності у мовленнєвій діяльності [1]. Учні, які мають високу внутрішню мотивацію, частіше досягають успіхів, демонструють активність, готовність до виконання складних завдань, прагнуть до особистого розвитку.

Водночас сучасна школа стикається з проблемою зниження зацікавленості до традиційних форм навчання, особливо в старшій школі, де учні схильні до критичного оцінювання методів викладання. Тому саме інтерактивні технології дозволяють подолати мотиваційний бар'єр, залучити учнів до активного процесу навчання.

Мотивація до вивчення англійської мови в старшому шкільному віці формується під впливом: потреби в самореалізації; усвідомлення практичної цінності мови; бажання соціального визнання; інтересу до іншомовної культури; емоційного досвіду успіху або неуспіху.

Згідно з концепцією Л. Виготського, навчальна діяльність у віці 15–17 років має будуватися з урахуванням зони найближчого розвитку, що реалізується через співпрацю, підтримку з боку однолітків та вчителя, діалогічну взаємодію. Ці характеристики реалізуються в інтерактивному навчанні [20].

Інтерактивний метод навчання – один із досить дієвих методів навчання, який передбачає насамперед діалогову взаємодію вчителя та учнів. Інтерактивні методи навчання вимагають певної зміни життя класу, а також великого часу для

підготовки, як від учня, і від педагога. Потрібно починати з поступового використання цих методів. Як педагогу, так і учням необхідно звикнути до них та отримати певний досвід використання. Краще ретельно підготувати кілька інтерактивних занять у навчальному році, чим часто проводити поспіхом підготовлені «ігри». Використання інтерактивних методів – це не самоціль. Це лише засіб для досягнення тієї атмосфери у класі, яка найкраще сприяє розуміння духу права та громадянського суспільства як духу співробітництва, взаєморозуміння, доброзичливості. Таким чином, знання, отримані учням, є одночасно і інструментом для їх самостійного добування.

Розглянемо особливості впливу інтерактивних технологій на освітній процес, а саме:

1. Залучення та активізація учнів, де інтерактивні технології сприяють залученню учнів до освітнього процесу та активізації їхньої участі. Учні стають все більш зацікавленими у навчанні, оскільки можуть взаємодіяти з інтерактивним матеріалом та виконувати завдання.

2. Розвиток критичного мислення. Завдяки використанню інтерактивних технологій, учні здійснюють аналіз, оцінку та самооцінку навчальних результатів, що сприяє розвитку критичного мислення та самостійності.

3. Індивідуалізація навчання. Інтерактивні технології дозволяють налаштувати навчання з урахуванням індивідуальних особливостей та потреб кожного учня, що сприяє покращенню результатів навчання.

4. Стимулювання творчості, де інтерактивні технології надають можливість учням розвивати творчі здібності, зокрема через використання ігрових елементів та задач з відкритими відповідями.

5. Посилення співпраці та комунікації. Використання інтерактивних технологій сприяє зміцненню співпраці між учнями та вчителем, створює сприятливий клімат для комунікації та співробітництва.

6. Підвищення мотивації до навчання, де інтерактивні технології збільшують мотивацію учнів до навчання, оскільки роблять процес навчання

цікавішим, змінюють стереотипний підхід до навчання та стимулюють активну участь.

7. Покращення результатів навчання. Впровадження інтерактивних технологій дозволяє підвищити якість навчання та засвоєння навчального матеріалу, що відображається у покращенні академічних досягнень учнів.

Підвищення якості навчання та освіти учнів – головна мета впровадження інноваційних технологій, використання ж мультимедіа значно підвищує рівень освітнього процесу, а головне, ефективно впливає на пізнавальну мотивацію старшокласників.

Як відомо, серед моделей навчання виділяють пасивну, активну та інтерактивну. Особливостями пасивної моделі є активність освітнього середовища. Це означає, що учні засвоюють матеріал із слів вчителя, або з тексту електронного підручника, або з інтерактивної дошки чи стола.

На підставі досліджень Л. Жулевої, можемо стверджувати, що інтерактивна модель навчання ставить за мету організацію комфортних умов навчання, за яких усі учні активно взаємодіють між собою. Саме використання цієї моделі навчання вчителем на своїх уроках говорить про його інноваційну діяльність. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, загальне розв'язання питань на підставі аналізу обставин та ситуації, проникнення інформаційних потоків у свідомість, викликають його активну діяльність [27, с. 373].

Ця модель передбачає наявність творчих завдань та спілкування у системі учень-вчитель як обов'язковий. Застосування на уроках інтерактивних методів навчання дозволяє домогтися нових можливостей, пов'язаних, насамперед, з налагодженням міжособистісної взаємодії шляхом зовнішнього діалогу у процесі засвоєння навчального матеріалу. Між учнями в групі неминуче виникають певні взаємини; і від того, якими вони будуть, багато в чому залежить успішність їхньої навчальної діяльності. Майстерна організація взаємодії учнів з урахуванням

навчального матеріалу, стає потужним фактором підвищення ефективності навчальної діяльності загалом.

В інтерактивних моделях навчання завдання вчителя – створити умови для ініціативи учнів. У інтерактивній технології учні виступають повноправними учасниками, їх досвід важливий щонайменше, ніж досвід вчителя, який не так дає готові знання, як спонукає учнів до самостійного пошуку. Отже, вчитель виступає в інтерактивних технологіях у кількох основних ролях [11]:

- у ролі інформатора-експерта вчитель викладає текстовий матеріал, демонструє відеоряд, відповідає на запитання учасників, відстежує результати процесу тощо;

- у ролі організатора він налагоджує взаємодію учнів із соціальним та фізичним оточенням (розбиває на підгрупи, спонукає їх самостійно збирати дані, координує виконання завдань, підготовку мініпрезентацій тощо);

- у ролі консультанта вчитель звертається до професійного досвіду учнів, допомагає шукати рішення вже поставлених завдань та самостійно ставити нові.

Таким чином, інтерактивні технології у навчанні – це спеціальна форма організації пізнавальної та комунікативної діяльності, у якій учні виявляються залученими до процесу пізнання, мають можливість розуміти і рефлексувати з приводу того, що вони знають і думають. Використання технології інтерактивного навчання у педагогічному процесі спонукає вчителя до постійної творчості, вдосконалення, зміни, професійного та особистісного зростання, розвитку. Адже знайомлячись із тим чи іншим інтерактивним методом, він визначає його педагогічні можливості, що ідентифікує з особливостями учнів, запропонованого змісту, приміряє до своєї особливості. І ця інноваційна діяльність не залишає педагога, доки він усвідомлює, що інтерактивні методи навчання є дієвим педагогічним засобом, а використання педагогічному процесі технології інтерактивного навчання – необхідна умова оптимального розвитку і тих, хто навчається, і тих, хто навчає.

Вплив інтерактивних технологій на успішність старшокласників у вивченні англійської мови є значущим і багатогранним. Застосування цих технологій залучає учнів до активного навчання, стимулює розвиток їх критичного мислення та творчих здібностей. Інтерактивні технології дозволяють індивідуалізувати навчання, зміцнюють співпрацю та комунікацію між учнями та вчителем. Вони підвищують мотивацію учнів до навчання завдяки цікавим та змістовним урокам, можливості вибору та ігровим елементам.

Висновки до розділу 1

У першому розділі магістерської роботи здійснено ґрунтовний теоретичний аналіз проблеми формування комунікативної компетентності старшокласників у процесі навчання англійської мови з використанням інтерактивних технологій.

У межах першого параграфу розглянуто сутнісні характеристики поняття «комунікативна компетентність» у психолого–педагогічному та лінгводидактичному контекстах. Аналіз наукових джерел засвідчив відсутність єдиного підходу до визначення цього поняття, що зумовлено його багатокомпонентністю та міждисциплінарним характером. Узагальнення поглядів вітчизняних і зарубіжних дослідників (Д. Хаймс, М. Халлідей, С. Савін'йон, О. Корніяка, М. Галицька та ін.) дало змогу визначити комунікативну компетентність як інтегральну особистісну якість, що поєднує знання, уміння, навички, ціннісні орієнтації та досвід ефективної мовленнєвої взаємодії. Обґрунтовано авторське розуміння комунікативної компетентності у сфері іншомовної освіти як здатності адекватно використовувати мовні засоби відповідно до цілей і ситуацій спілкування, з урахуванням соціокультурного контексту.

У другому параграфі проаналізовано інтерактивне навчання як сучасну педагогічну технологію. Встановлено, що інтерактивні технології ґрунтуються

на принципах співпраці, діалогічності, активної участі всіх суб'єктів освітнього процесу та орієнтації на особистість учня. Розкрито сутність поняття «інтерактивні технології навчання», їх структурні компоненти, основні характеристики та класифікацію. Доведено, що інтерактивні методи створюють сприятливі умови для розвитку мовленнєвої активності, критичного мислення, умінь аргументувати власну позицію та ефективно взаємодіяти з іншими. Особливу увагу приділено значущості інтерактивних технологій у навчанні англійської мови, оскільки вони дозволяють моделювати реальні комунікативні ситуації та забезпечують практичну спрямованість навчання.

У третьому параграфі висвітлено психологічне підґрунтя використання інтерактивних технологій у профільній школі. Врахування вікових, когнітивних, емоційних і мотиваційних особливостей старшокласників розглянуто як важливу умову ефективно організації освітнього процесу. З'ясовано, що старший шкільний вік характеризується розвитком рефлексивного та критичного мислення, прагненням до самореалізації, потребою у спілкуванні та соціальному визнанні. Інтерактивні технології відповідають цим психологічним особливостям, сприяють зниженню тривожності, підвищенню навчальної мотивації, розвитку комунікативних і соціальних навичок, формуванню позитивної самооцінки.

Отже, результати теоретичного аналізу підтверджують доцільність і педагогічну ефективність використання інтерактивних технологій як засобу формування комунікативної компетентності старшокласників у процесі навчання англійської мови. Теоретичні положення, викладені в розділі, створюють наукове підґрунтя для подальшого обґрунтування та реалізації методичних аспектів дослідження у наступних розділах магістерської роботи.

РОЗДІЛ 2. ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ 10–11 КЛАСІВ

2.1. Реальний стан проблеми дослідження

Сучасний етап розвитку середньої освіти в Україні характеризується ґрунтовними трансформаціями, спрямованими на оновлення змісту навчання, модернізацію методів викладання та переорієнтацію освітнього процесу на компетентнісні результати. Особливої актуальності ці процеси набувають у старшій школі, зокрема в галузі навчання іноземних мов, де пріоритетом стає формування здатності учнів використовувати мову як ефективний інструмент міжособистісної та міжкультурної комунікації.

Освітній процес у 10–11 класах регламентується Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти, Концепцією Нової української школи, чинними навчальними програмами з іноземних мов та освітніми програмами закладів загальної середньої освіти III ступеня. У зазначених нормативних документах комунікативна компетентність визначається як ключовий результат навчання, що передбачає сформованість мовленнєвих умінь (аудіювання,

говоріння, читання, письмо), лінгвістичних знань, соціокультурної обізнаності та стратегічних умінь мовленнєвої взаємодії.

Чинна програма з англійської мови для старшої школи побудована на засадах комунікативного та діяльнісного підходів і має рамковий характер. Це надає вчителю можливість гнучко планувати навчальний процес, добирати методи та форми роботи відповідно до рівня підготовки учнів, їхніх освітніх потреб та профілю навчання. Програма зорієнтована на досягнення рівня володіння мовою B1–B2 згідно із Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти, що передбачає здатність учнів брати участь у дискусіях, аргументовано висловлювати власну думку, розуміти автентичні тексти та створювати усні й письмові повідомлення різних жанрів [43].

Шкільна програма з іноземних мов ґрунтується на засадах компетентнісного, діяльнісного та комунікативного підходів і визначає формування іншомовної комунікативної компетентності як провідну мету навчання. У ній чітко окреслено структуру англомовної комунікативної компетентності, яка охоплює:

- мовленнєву (уміння аудіювання, говоріння, читання та письма);
- мовну (лексичні, граматичні, фонетичні знання);
- соціокультурну;
- стратегічну складові [43].

Програмні вимоги передбачають активне використання інтерактивних форм і методів роботи, зокрема парної та групової діяльності, проєктної роботи, дискусій, рольових ігор, що створює сприятливі умови для розвитку комунікативних умінь старшокласників.

Комунікативна компетентність у старшій школі формується через усі види мовленнєвої діяльності та реалізується у трьох основних сферах спілкування: особистісній, публічній та освітній. Саме ці сфери визначають тематичне наповнення навчальних програм і підручників, а також характер комунікативних завдань, які мають наближати навчання до реальних життєвих ситуацій.

У практиці українських закладів загальної середньої освіти одним із найбільш поширених є підручник О. Карп'юк «English Student's Book. 10–11», який розроблено відповідно до чинної програми та концептуальних засад комунікативного навчання. Аналіз змісту цього підручника засвідчує, що він системно орієнтований на формування англomовної комунікативної компетентності учнів старшої школи, містить значну кількість вправ, орієнтованих на розвиток мовленнєвої діяльності учнів.

Структура кожного розділу підручника побудована за принципом інтеграції всіх видів мовленнєвої діяльності та включає такі типи вправ:

1. Вправи на розвиток усного мовлення (Speaking activities). До них належать такі:

- діалогічні вправи (складання та розігрування діалогів у парах);
- рольові ігри, що моделюють реальні комунікативні ситуації;
- обговорення проблемних питань;
- висловлення власної думки, аргументація, порівняння позицій.

Завдання такого плану сприяють формуванню вмінь ініціювати спілкування, підтримувати діалог, адекватно реагувати на висловлювання співрозмовника, що є ключовими складниками англomовної комунікативної компетентності.

2. Вправи з аудіювання з подальшою інтерактивною взаємодією. Підручник містить аудіотексти різних жанрів (діалоги, інтерв'ю, повідомлення), після яких пропонуються завдання на обговорення почутого, відтворення інформації, висловлення ставлення до змісту. Поєднання аудіювання з говорінням забезпечує перехід від рецeптивної до продуктивної мовленнєвої діяльності.

3. Проєктна діяльність (Project work). У підручнику передбачені проєктні завдання, які виконуються індивідуально або в групах. Вони спрямовані на пошук і опрацювання інформації, підготовку презентацій, публічне представлення результатів роботи англійською мовою. Проєктна діяльність

формує не лише мовленнєві вміння, а й навички співпраці, критичного мислення та самостійності.

4. Комунікативно спрямовані вправи з читання та письма. Завдання з читання супроводжуються обговоренням, складанням запитань до тексту, узагальненням інформації. Письмові вправи мають практичну комунікативну спрямованість (написання листів, електронних повідомлень, коротких есе, відгуків), що відповідає реальним потребам мовленнєвого спілкування.

5. Групові та парні форми роботи. Значна частина завдань у підручнику передбачає взаємодію учнів у парах або малих групах, що створює умови для розвитку навичок співпраці та міжособистісної комунікації англійською мовою.

Структура підручника є тематично модульною. Кожен розділ включає лексичний і граматичний матеріал, тексти для читання й аудіювання, а також комплекс вправ, спрямованих на розвиток діалогічного та монологічного мовлення, письмової комунікації та інтегрованих мовленнєвих умінь. Особливістю підручника є поєднання традиційних мовних вправ із комунікативно спрямованими завданнями, що створює умови для поступового переходу від контролю мовної форми до вільного мовленнєвого продукування.

В особистісній сфері спілкування підручник охоплює теми міжособистісних стосунків, дозвілля, способу життя, здоров'я, захоплень і самореалізації. Комунікативні вправи передбачають обговорення власного досвіду, обмін думками, участь у діалогах і рольових іграх, що сприяє розвитку вмінь висловлювати емоції, аргументувати позицію та підтримувати спілкування. Використання таких граматичних конструкцій, як умовні речення, конструкція *used to*, часові форми майбутнього, дозволяє учням говорити про реальні та гіпотетичні ситуації, плани й очікування, що є важливою складовою комунікативної компетентності.

У публічній сфері значна увага приділяється темам екології, сучасних технологій, культури, мистецтва, глобальних проблем людства. Вправи цього розділу стимулюють учнів до критичного осмислення інформації, участі в

дискусіях, аналізу причинно-наслідкових зв'язків. Такі завдання, як обговорення екологічних проблем, підготовка мініпрезентацій, робота з автентичними текстами та аудіоматеріалами, формують не лише мовленнєві, а й соціокультурні та громадянські компетентності.

Освітня сфера спрямована на підготовку учнів до подальшого навчання та професійного самовизначення. Підручник Карп'юк містить завдання, пов'язані з вибором професії, аналізом освітніх можливостей, написанням офіційних листів, есе, заяв і резюме. Такі види діяльності мають чітко виражену практичну спрямованість і моделюють реальні комунікативні ситуації, з якими учні можуть зіткнутися поза межами школи.

Важливим аспектом формування комунікативної компетентності є використання інтерактивних технологій навчання, які передбачають активну взаємодію учнів між собою та з учителем. У підручнику Карп'юк широко представлені вправи на парну та групову роботу, рольові ігри, обговорення проблемних ситуацій, проєктна діяльність. Саме ці види завдань сприяють розвитку мовленнєвої ініціативи, уміння співпрацювати, домовлятися, слухати співрозмовника та адекватно реагувати на його висловлювання.

Водночас аналіз реального стану проблеми формування англійської комунікативної компетентності з використанням інтерактивних технологій навчання в шкільному освітньому процесі виявляє низку проблем, які ускладнюють ефективну реалізацію комунікативного підходу в старшій школі. Одним із проблемних питань є обмежена кількість навчальних годин, що не завжди дозволяє організувати повноцінну інтерактивну діяльність. Значна наповнюваність класів також ускладнює індивідуалізацію навчання та забезпечення активної мовленнєвої участі кожного учня.

Суттєвим викликом залишається різнорівневість підготовки старшокласників, що потребує диференційованого підходу до добору завдань і методів роботи. Також не всі заклади освіти мають належну матеріально-

технічну базу для систематичного використання цифрових та мультимедійних ресурсів, які є важливою складовою інтерактивного навчання.

Окремої уваги потребує проблема оцінювання рівня сформованості комунікативної компетентності. Традиційні тестові форми контролю не завжди відображають реальні мовленнєві можливості учнів, тоді як формувальне оцінювання, взаємооцінка та самооцінка ще не набули широкого впровадження у шкільній практиці.

Отже, реальний стан проблеми формування англомовної комунікативної компетентності учнів 10–11 класів можна охарактеризувати як суперечливий. З одного боку, нормативна база, навчальні програми та сучасні підручники, зокрема підручники під авторством О. Карп'юк, створюють сприятливі умови для реалізації комунікативного та інтерактивного підходів, а з іншого – існують об'єктивні організаційні, методичні та ресурсні обмеження, які знижують ефективність їх практичного впровадження. Саме це зумовлює необхідність цілеспрямованого використання інтерактивних технологій як дієвого засобу формування англомовної комунікативної компетентності учнів старшої школи та визначає актуальність подальших наукових досліджень у цьому напрямі.

Практичне осмислення проблеми формування англомовної комунікативної компетентності учнів старшої школи було здійснено також у ході педагогічної практики на базі Глухівської загальноосвітньої школи № 1. Спостереження за освітнім процесом у 10 класах, аналіз уроків англійської мови, характеру навчальних завдань і рівня мовленнєвої активності учнів дали змогу встановити реальний рівень сформованості комунікативної компетентності старшокласників.

Результати спостережень засвідчили, що більшість учнів володіє англійською мовою на початковому та достатньому рівнях комунікативної компетентності. Учні загалом розуміють основний зміст навчальних текстів і аудіоматеріалів, здатні відтворювати заздалегідь підготовлені висловлювання, відповідати на запитання репродуктивного характеру, брати участь у коротких

діалогах за зразком. Водночас у них спостерігаються труднощі під час виконання продуктивних комунікативних завдань, що потребують спонтанного мовлення, аргументації власної позиції, ініціювання та підтримання діалогу без опори на мовні шаблони.

У процесі навчання переважають традиційні форми роботи, зосереджені на відпрацюванні лексико-граматичного матеріалу, що позитивно впливає на формування мовної компетентності, проте не завжди забезпечує належний рівень розвитку мовленнєвої взаємодії. Обмежене використання інтерактивних технологій (рольових ігор, групових дискусій, проєктної діяльності) знижує можливості для активного залучення учнів до реального іншомовного спілкування.

Таким чином, спостереження за освітнім процесом у Глухівській ЗОШ підтвердили наявність суперечності між потенціалом чинних навчальних програм і підручників та фактичним рівнем сформованості англійської комунікативної компетентності учнів старшої школи. Це засвідчує доцільність і необхідність системного впровадження інтерактивних технологій навчання як ефективного засобу підвищення рівня комунікативної компетентності учнів 10–11 класів.

2.2. Особливості інтерактивної моделі навчання на сучасному уроці англійської мови в старших класах

Сучасні підходи до викладання англійської мови у старшій школі базуються на принципах комунікативності, інтерактивності та особистісно орієнтованого навчання. Традиційна модель уроку, в якій учитель виступає єдиним носієм знань, поступається місцем інтерактивній моделі, що передбачає активну взаємодію всіх учасників освітнього процесу.

Інтерактивність у навчанні в сучасних школах має надзвичайно велике значення. Саме в процесі бесіди, діалогу, взаємодії відбувається розвиток навичок спілкування, іншомовної комунікативної компетентності, а також

креативного мислення школярів. Взаємодіючи у класі, учні не лише покращують рівень мови, а й розвивають навички міжособистісного й групового спілкування у реальних життєвих ситуаціях, креативного вирішення проблем та готуються до майбутньої взаємодії із суспільством в якості громадянина з активною життєвою позицією.

Деякі питання впровадження інтерактивних технологій в освітній процес знайшли своє відображення у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних учених. Розглянуто питання суті інтерактивних технологій (Х. Браун, Д. Бірн), їх класифікації (О. Пометун, Л. Пироженко), переваги використання інтерактивних систем онлайн-навчання (Т. Кравчина), користь інтерактивних методів навчання (О. Іванова-Комарщук), розробка елементів інтерактивного навчання (Ш. Амонашвілі, В. Шаталов, Є. Ільїн, С. Лисенкова), роль інтерактивних технологій у побудові нової освітньої траєкторії учнів (Л. Калініна) та інші. Зокрема, вчені довели, що інтеракція – це активізація роботи учнів в межах суб'єкт-суб'єктного спілкування, що включає в себе обмін інформацією, формування знань і вмінь встановлення міжособистісного контакту, рівноправну участь у спілкуванні і формування толерантного ставлення до різних думок [35, с. 8].

Інтерактивне навчання в цьому контексті можна розглядати як одну з найперспективніших педагогічних технологій, оскільки воно не лише забезпечує високий рівень засвоєння матеріалу, а й формує навчальну мотивацію, соціальну активність, навички співробітництва.

Сучасні дослідники виокремлюють низку характеристик, які дозволяють вважати інтерактивне навчання саме педагогічною технологією:

1. Цілеспрямованість, позаяк інтерактивні методи спрямовані на формування конкретних компетентностей, зокрема, комунікативної, соціальної, громадянської, інформаційно-цифрової.
2. Системність, оскільки використання інтерактивного навчання передбачає чітко організований процес, що включає мотивацію, постановку цілей, добір змісту, організацію навчальної діяльності, контроль і рефлексію.
3. Результативність (як когнітивні, так і особистісні результати).

4. Відтворюваність, позаяк інтерактивні форми можуть бути адаптовані та застосовані в різних навчальних ситуаціях, з різним контингентом учнів.

На думку Т. Ісаєвої, інтерактивне навчання є педагогічною технологією, яка реалізується через спільну діяльність учасників освітнього процесу, базується на взаємоповазі, толерантності, партнерстві, що є основою демократичної освіти [53 с. 101]. Таке навчання забезпечує не лише когнітивний розвиток, але й формування ціннісних орієнтацій, соціальних установок, емоційного інтелекту.

На переконання О. Комар, інтерактивна технологія є напрямом педагогіки, що орієнтована на досягнення поставлених результатів та підвищення ефективності освітнього процесу [36, с. 47].

До сьогодні у педагогічній науці досить часто технології навчання некоректно ототожнюють із методами та методиками навчання. Це зумовлено тим, що основною ланкою технології є визначення кінцевого результату, а спосіб цілеспрямованої реалізації процесу навчання та досягнення мети становить сутність поняття методу.

С. Сисоєва зазначає, що педагогічна технологія має відповідати таким критеріям технологічності, як [75, с.320]:

- системність, тобто відповідність педагогічної технології ознакам системи: цілісності, взаємозв'язку всіх частин, логіки процесу;
- концептуальність як опора на наукову концепцію, яка передбачає обґрунтування досягнення цілей освітнього процесу з погляду психології, філософії, дидактики, соціальної педагогіки;
- відтворюваність, тобто можливість повторного застосування педагогічної технології іншими суб'єктами інших однотипних освітніх установах;
- керованість як варіювання засобами та методами управління освітнім процесом, поетапна його діагностика, корекція результатів;
- ефективність у забезпеченні досягнення результату.

Є. Кондратюк відносить інтерактивні технології навчання до педагогічних, оскільки вони відповідають ознакам системи та містять такі компоненти [35]:

- чіткі цілі навчання: очікуваний результат у вигляді знань учнів;
- відібраний та структурований зміст навчання;
- інтерактивні форми, методи та прийоми, що стимулюють активну діяльність учнів;
- засоби навчання, що відповідають формам та методам навчання;
- навчальні та розумові дії, процедури, завдяки яким досягається запланований результат;
- психолого-педагогічні умови, що дозволяють спланувати та реалізувати інтерактивне навчання.

Дослідниця розглядає педагогічну технологію інтерактивного навчання як «систему організації освітнього процесу, за якої кожен учень є активним учасником взаємодоповнюючого, колективного, заснованого на діалогічному спілкуванні та взаємодії навчально-пізнавального процесу» [35].

В. Мірошниченко вважає, що «використання інтерактивних технологій передбачає побудову заняття на технологічному підході, оскільки є сукупністю інтерактивних методів, прийомів та засобів навчання; має запланований результат; складається із сукупності моделей навчання, розроблених учителем на основі інтерактивного навчання» [52, с.105].

Таким чином, інтерактивні технології навчання конструюються педагогом у комплексі інтерактивних форм, методів, засобів навчання, які найкраще забезпечують ефективне функціонування змісту навчання, відповідають інтересам та запитам учнів.

О. Комар виділяє такі своєрідні ознаки інтерактивних педагогічних технологій: завчасну підготовку вчителя до організації інтерактивного навчання; непряме керівництво діями учнів; нетрадиційний підхід до навчання; систематичне застосування дидактичних засобів; застосування вчителем

спеціальних методичних прийомів; постійну комунікацію, обмін думками; самостійність учнів під час виконання завдань [36].

Аналіз наукової літератури свідчить про відсутність єдиної класифікації інтерактивних технологій навчання, проте значний інтерес дослідників спостерігається до класифікації інтерактивних технологій в контексті мети уроку та організації навчальної діяльності учнів, яку розробила О. Пометун [45].

Ця класифікація включає такі складові:

1. *Інтерактивні технології кооперативного навчання:* «Магічні драбинки»; «Ротаційні (змінювані) трійки»; «Два – чотири – всі разом»; «Карусель»; «Акваріум».

2. *Інтерактивні технології колективно-групового навчання:* «Мікрофон»; «Незакінчені речення»; «Мозковий штурм»; «Навчаючи – вчуся»; «Ажурна пилка»; «Аналіз ситуації»; «Дерево рішень».

3. *Технології ситуативного моделювання:* симуляції або імітаційні ігри; «Спрощене судове слухання»; «Громадські слухання».

4. *Технології опрацювання дискусійних питань:* «Метод "Прес"»; «Займи позицію»; «Зміни позицію»; «Дискусія в стилі телевізійного ток-шоу».

Ці різноманітні технології створюють широкий спектр інструментів для організації інтерактивних уроків, підкреслюючи різноманітність підходів до взаємодії між учителем та учнями в процесі навчання.

На думку В. Мельник, зміст педагогічної технології інтерактивного навчання полягає в тому, що освітній процес у контексті діалогу – це постійна активна взаємодія та спілкування його учасників, тобто інтеракція [50, 15]. Режим інтеракції відповідає цільовим орієнтаціям інтерактивних технологій [50]:

- активізація індивідуальних мисленнєвих процесів учнів;
- виникнення внутрішнього діалогу в учнів;
- забезпечення розуміння інформації, що є предметом обміну;
- індивідуалізація педагогічного впливу;

- виведення учня на позицію суб'єкта навчання;
- двосторонній зв'язок (обмін інформацією) учня та викладача.

Дослідник розглядає інтерактивні технології як вид інформаційного обміну учнів з навколишнім інформаційним середовищем [50, с. 48], у якому можна виділити три основні види (режими) інформаційного обміну, що формують певні моделі педагогічної взаємодії в освітньому процесі: екстрактивний, інтраактивний та інтерактивний. В екстрактивному режимі учень виступає в пасивній ролі об'єкта педагогічного впливу, інформаційні потоки спрямовані від учителя-суб'єкта до об'єкта навчання (учня). Такий режим є основою пасивної (для суб'єкта) моделі взаємодії, він не викликає суб'єктної активності дитини. У інтраактивному режимі інформаційні потоки йдуть на учня або групу, викликають у них активну діяльність, замкнуту всередині них. Учні виступають тут як суб'єкти навчання, навчаючи себе. Інтраактивний режим формує активну модель взаємодії, він характерний для технологій самостійної діяльності, самонавчання, самовиховання, саморозвитку. В інтерактивному режимі інформаційні потоки викликають активну діяльність учня і породжують зворотний інформаційний потік, від учня до вчителя. Інформаційні потоки, таким чином, або чергуються у напрямку, або мають двосторонній (зустрічний) характер. Цей режим формує інтерактивну модель взаємодії, саме він характерний для інтерактивних технологій. В інтерактивній моделі реалізується ідея організації комфортних умов навчання, за яких всі учні активно взаємодіють між собою.

Застосування інтерактивних технологій у викладанні англійської мови також є важливою складовою формування міжкультурної комунікативної компетентності. Завдяки використанню рольових ігор, дискусій, проєктів, дебатів учні мають змогу моделювати автентичні комунікативні ситуації, вчаться висловлювати свої думки, аргументувати, вести діалог англійською мовою.

Водночас, інтерактивне навчання як педагогічна технологія не є універсальним рецептом. Існують певні обмеження та труднощі, пов'язані з його

впровадженням: недостатній рівень підготовки вчителів; опір з боку учнів, які звикли до традиційних форм; обмежений час на уроці; велике навчальне навантаження; не завжди сприятливе матеріально-технічне забезпечення.

Однак, за умови грамотного планування, диференційованого підходу, використання сучасних цифрових ресурсів, інтерактивне навчання здатне істотно підвищити ефективність освітнього процесу, зробити його сучасним, привабливим і результативним.

Згідно з чинною програмою з іноземних мов, учні 10–11 класів мають володіти іноземною мовою на рівні B1-B2 [56]. Це означає, що учень може розуміти основний зміст чіткого нормативного мовлення на теми, близькі і часто вживані в ситуаціях повсякденного спілкування, при навчанні, під час дозвілля тощо. Він може вирішити більшість питань під час перебування або подорожі у країні, мова якої вивчається, зв'язно висловитись на знайомі теми або теми особистих інтересів, описувати досвід, події, сподівання, мрії та амбіції, наводити стислі пояснення і докази щодо точок зору та планів. Все це потребує від учня наявності інтерактивних вмінь.

Серед головних змін у навчанні іноземних мов у старшій школі можна виділити зорієнтованість на результат, а не зміст навчання, компетентнісний підхід і формування наскрізних змістових ліній, що допомагають створити цілісну картину світу і формують в учнів здатність застосовувати знання й уміння з різних предметів у реальних життєвих ситуаціях: «Здоров'я і безпека» (формування всесторонньо повноцінного члена суспільства, що веде здоровий спосіб життя), «Підприємливість та фінансова грамотність» (розвиток у молодого покоління кращого розуміння практичних аспектів економічних і фінансових питань), «Екологічна безпека та сталий розвиток» (формування екологічної свідомості та відповідальності) і «Громадянська відповідальність» (формування відповідального громадянина і члена суспільства).

Зазначене вище дає нам підстави вважати, що саме інтерактивні технології навчання є одними з найбільш дієвих педагогічних засобів реалізації поставлених завдань [56]. Водночас вміння старшокласників логічно й абстрактно мислити, їхня відкритість для сприйняття різноманітної інформації,

здатність до емпатії чи конфліктності, розуміння своїх індивідуальних якостей, потреба в життєвому самовизначенні – усе це сприяє успішному оволодінню англійською мовою засобами інтерактивних технологій.

Інтерактивна модель навчання англійської мови у старших класах виступає ефективною альтернативою традиційним методам, оскільки забезпечує активну участь учнів у процесі пізнання, формує в них уміння самостійно здобувати знання та застосовувати їх у реальних комунікативних ситуаціях. Її особливістю є зміна ролей: учитель із носія готової інформації перетворюється на організатора діяльності, а учні стають активними суб'єктами навчання.

Використання інтерактивних методів сприяє підвищенню мотивації, розвитку критичного мислення, комунікативних і соціальних навичок, що особливо важливо для старшокласників у контексті їхнього особистісного та професійного становлення. Водночас інтеграція інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес робить урок більш динамічним, наближеним до сучасних умов життя та відповідає потребам «цифрового покоління».

Таким чином, інтерактивна модель навчання англійської мови в старших класах не лише підвищує ефективність освітнього процесу, а й забезпечує формування ключових компетентностей, необхідних для успішної інтеграції учнів у глобальне комунікативне середовище.

Важливо зазначити, що інтерактивна взаємодія в групах створює умови для взаємного навчання, коли сильніші учні допомагають слабшим, а слабші, у свою чергу, активізуються через включення у спільну діяльність. Це особливо ефективно у змішаних за рівнем класах.

На практиці вивчення англійської мови з використанням інтерактивних технологій у 10–11 класах передбачає:

- виконання веб-квестів з тем, пов'язаних із реальним життям (наприклад, “Planning a trip to London”);
- створення спільних мініфільмів англійською мовою за обраним сценарієм;
- онлайн-вікторини з лексики та граматики, де учні створюють завдання один для одного;

– сімейні дебати (наприклад, “Traditional vs Modern family values”), що допомагають розкрити теми програми через особисту залученість.

Такі форми роботи роблять вивчення мови осмисленим, корисним, близьким до життя, що прямо впливає на успішність і відчуття компетентності учня.

Отже, за результатами дослідження можна зробити висновок, що інтерактивні технології навчання є надзвичайно дієвим та актуальним педагогічним засобом, що сприяє оволодінню англійською мовою в світлі вимог Нової української школи, зокрема вони позитивно впливають на мотивацію, успішність здобувачів освіти, викликають поглиблений інтерес до предмета, підвищують самооцінку учнів завдяки їхній успішній взаємодії та позитивному зворотному зв'язку.

2.3. Основні форми, методи та прийоми формування англійської комунікативної компетентності старшокласників засобом інтерактивного навчання

У наш час існує чимало методів і технологій навчання англійської мови, як традиційних, так і новітніх. Щоб зробити традиційні уроки цікавими, підвищити ефективність освітнього процесу і рівень знань учнів, використовуємо на уроках викладання англійської мови інноваційні методи. На відміну від звичайних уроків, метою яких є оволодіння знаннями, вміннями та навичками, такі уроки найбільш повно враховують інтереси, нахили, здібності кожного учня. На такому уроці поєднуємо досвід традиційних уроків – сприймання нового матеріалу, засвоєння, осмислення, узагальнення – але у незвичних формах.

Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, висловлювання своєї точки зору стосовно тієї чи іншої проблеми, спільне вирішення питання на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове), де

учень і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання. Саме в такій атмосфері можна очікувати продуктивного засвоєння навчального матеріалу та формування та розвитку вмінь і навичок для його практичного використання. В невимушеній атмосфері учень відчуває себе вільним і рівноправним партнером, учні не повинні відчувати страх за неправильність сказаного. Недаремно слово «інтерактив» (пер. з англійської «inter» – взаємний, «act» – діяти) означає взаємодіяти. За умови використання інтерактивних технологій на уроці англійської мови підвищується результативність навчання, стимулюється вивчення мови, розумова та творча активність учнів, підвищується зацікавленість у вивченні іноземної мови.

Серед інтерактивних методів, що сприяють зростанню мотивації до вивчення англійської мови, можна виділити такі:

- дискусії і дебати, які формують уміння аргументовано висловлюватися, розвивають критичне мислення;
- проєктна діяльність, що дозволяє учням зануритися в автентичні теми, створювати власні продукти (презентації, відео, буклети);
- інтерактивні ігри (кросворди, вікторини, онлайн-квести), які викликають позитивні емоції, активізують знання;
- рольові ігри, моделювання ситуацій, що сприяють розвитку мовленнєвих навичок у наближених до реального життя умовах;
- використання цифрових платформ (Kahoot!, Quizlet, Wordwall), які підвищують рівень активності, ініціативності, залученості здобувачів та створюють елемент змагальності.

Застосування інтерактивних методів впливає не лише на емоційний стан учнів, а й на якісні характеристики засвоєння знань, а саме:

- зростає рівень усвідомлення матеріалу;
- підвищується тривалість утримання в пам'яті вивченого;
- формується міцний мовленнєвий автоматизм у спонтанному мовленні;

– розвивається автономія у навчанні.

Як вже було зазначено вище, існує багато форм, методів, прийомів і засобів формування комунікативної компетентності здобувачів освіти. Сучасні методики навчання іноземних мов у переважній більшості є комунікативно-орієнтованими а відтак однією з найважливіших їх цілей є навчання спілкуванню і володінню мовними засобами. Кожна з методик використовує при цьому різні принципи, методи і засоби. Тобто, кожна з методик має відмінні специфічні риси.

Специфічною рисою комунікативної методики є те, що метою навчання є не оволодіння іноземною мовою, а «іншомовною культурою», яка включає пізнавальний, навчальний, розвивальний і виховний аспекти [78]. Ці аспекти включають знайомство і вивчення не тільки мовної і граматичної систем мови, але і її культури, взаємозв'язки з рідною мовою і культурою здобувача, зокрема традиції, особливості, подібності та відмінності з рідною мовою. Також вони включають задоволення особистих пізнавальних інтересів того, хто навчається в будь-якій з сфер своєї діяльності. Останній чинник забезпечує додаткову мотивацію до вивчення іноземної мови з боку тих, хто навчається.

Другою специфічною рисою комунікативної методики є оволодіння всіма аспектами іншомовної культури через спілкування. Саме комунікативна методика вперше висунула положення про те, що спілкуванню потрібно навчати тільки через спілкування, що стало для сучасних методик однією з характерних рис. У комунікативній методиці навчання спілкування виконує функції навчання, пізнання, розвитку і виховання [78].

Наступною відмінною рисою є використання всіх функцій ситуації. Комунікативне навчання будується на основі ситуацій, які розуміються як система взаємин. Головний акцент тут полягає не у відтворенні матеріалу за допомогою засобів наочності або словесного опису фрагментів дійсності, а на створенні ситуації як системи взаємин між здобувачами. Обговорення ситуацій здобувачами освіти дозволяє зробити вивчення іншомовної культури максимально природним і наближеним до умов реального спілкування.

Комунікативна методика, як зазначали дослідники, також включає й оволодіння невербальними засобами спілкування: такими як жести, міміка, пози, дистанція, що є додатковим чинником запам'ятовування лексичного і будь-якого іншого матеріалу [78,89].

Специфічною рисою комунікативної методики є також використання умовно-мовних вправ, тобто таких вправ, які побудовані на повному або частковому повторенні реплік учителя. На етапі оволодіння знаннями та навичками характер умовно-мовних вправ стає все більш складним, поки необхідність у них відпадає, а висловлювання здобувачів стають самостійними й усвідомленими.

Ще одним відмітним чинником комунікативної методики служить активне використання рольових ігор. Рольове спілкування – це одночасно ігрова, навчальна і мовна види діяльності. Водночас, якщо з позиції здобувачів освіти рольове спілкування – ігрова діяльність або природне спілкування, то з позиції вчителя рольове спілкування – форма організації освітнього процесу [36].

Також специфічною рисою є інтерактивність, на основі якої будується діяльність кожного учасника освітнього процесу, який організовується так, щоб учитель мав можливість впродовж всього курсу відстежувати, коректувати, контролювати й оцінювати діяльність здобувачів. Поширеними формами інтеракції в сучасному освітньому процесі є індивідуальні, парні та групові форми (як в малих групах, так і з усім класом як однією групою).

Основними результативними моментами інтерактивної методики навчання іноземним мовам є створення сильної миттєвої мотивації навчання, що реалізується за умов неформального спілкування, і мотивації спілкування, яке наближене до реальних умов; висока результативність навчання, зокрема вже на другий день занять учні спілкуються іноземною мовою, використовуючи мовні кліше, закладені в основному навчальному тексті; засвоєння великої кількості мовних, лексичних і граматичних одиниць, зокрема до 150-200 нових слів, 30-50 мовних кліше і декілька типових граматичних явищ [36].

Виходячи з усього вищезазначеного, значна частина сучасних методик навчання англійській мові заснована на принципі активної комунікації. Водночас практично у всіх методах широко використовується колективна спільна діяльність. Тенденція заміни індивідуальної роботи груповою розвивається вже давно. Колективна робота дуже активізує колектив. Формування навичок та вмінь відбувається в системі колективних дій, які сприяють внутрішній мобілізації можливостей кожного учня. Форми колективної взаємодії легко реалізуються на уроках англійської мови, зокрема – це робота в парах, утрюх, в мікрогрупах і в повних групах. Слід також відзначити, що рольове спілкування, постійно взаємодіє з особистісним, є його передумовою і умовою. Ситуації рольового спілкування, у яких формуються навички та вміння іншомовного спілкування, забезпечують перехід до вищого рівня спілкування.

Відзначимо також, що в усіх методиках по-різному реалізується групова форма діяльності. У комунікативній методиці – це створення ситуацій, подібних реальним, постановка проблемних питань і їх обговорення. При роботі з інтерактивною методикою – це рольові ігри, які все ж допускають і вияв особистісних ознак.

Ключовими формами інтерактивної діяльності виступає навчальна співпраця здобувачів освіти, організована у форматі парної роботи та взаємодії в малих групах, чисельність яких зазвичай коливається від чотирьох до шести учасників. Реалізація інтерактивного освітнього процесу передбачає залучення дидактичних і рольових ігор, використання прийомів моделювання реальних життєвих обставин, а також конструювання проблемних ситуацій з метою активізації пізнавальної діяльності учнів.

Розглянемо структурні етапи інтерактивного уроку, який вибудовується за поетапною моделлю, що забезпечує цілісність освітнього процесу та активну участь учнів.

Перший етап – мотиваційний, основне призначення якого полягає у зосередженні уваги здобувачів освіти на проблемному питанні та формуванні стійкого інтересу до теми заняття.

Другий етап передбачає оголошення й пояснення теми уроку, а також окреслення очікуваних результатів навчання з метою усвідомлення учнями змісту та кінцевих орієнтирів власної діяльності.

Третій етап спрямований на подання необхідного теоретичного матеріалу, який слугує інформаційною основою для подальшого виконання практично орієнтованих завдань.

Четвертий етап – інтерактивна діяльність, що становить центральну складову уроку та забезпечує опрацювання й засвоєння навчального матеріалу, а також досягнення визначених освітніх результатів.

П'ятий етап охоплює рефлексію, узагальнення отриманих результатів і їх оцінювання.

На кожному з окреслених етапів доцільним є використання різноманітних інтерактивних технологій і методів навчання. Так, на мотиваційному етапі ефективними є прийоми «Незакінчені речення», «Мікрофон», «Мозковий штурм», «Асоціативний куцц». Під час подання навчальної інформації можуть застосовуватися метод «Мікрофон», а також робота в парах і малих групах.

В основній частині уроку доцільним є використання таких інтерактивних методів, як «Ажурна пилка», «Займи позицію», ситуативне моделювання, метод «Прес», «Чотири – усі разом», «Акваріум», «Навчаючи – вчуся», дискусія, навчальні ігри, а також парна й групова форми роботи.

На етапі підбиття підсумків застосовуються методи «Мікрофон», «Мозковий штурм», робота в парах, «Дерево рішень», «Займи позицію», «Два», що сприяє осмисленню навчального досвіду та формуванню рефлексивних умінь учнів.

Парна та групова взаємодія може бути ефективно інтегрована як у процес засвоєння нового матеріалу, так і на етапах застосування набутих знань, умінь і

навичок. Її реалізація можлива одразу після пояснення нового матеріалу вчителем, на початку заняття як альтернатива традиційному опитуванню, під час спеціально організованих уроків з практичного застосування знань або в межах повторювально-узагальнювальних занять.

Робота в парах . Фрагмент уроку англійської мови у 10 класі за темою «Why do people become ill?».

Учням пропонується змоделювати ситуацію підготовки до вступу одного з однокласників до закладу медичної освіти. У межах парної взаємодії вони мають надати допомогу в повторенні та актуалізації лексичного матеріалу, що стосується назв захворювань і характерних симптомів, з метою закріплення відповідної тематики.

1. What diseases do you know?

– I know many diseases: flu, pneumonia, rheumatism, mumps, ulcer, and many others.

2. What are the symptoms of these diseases?

– Flu – headache, aching, muscles, fever, cough, sneezing; – Pneumonia – dry cough, high fever, chest, rapid breathing;

– Rheumatism – swollen, painful joints, stiffness, limited movement;

– Mumps – swollen glands in front of the ear, earache, and pain on eating;

– Ulcer – burning pain in the abdomen, pain, and nausea after eating.

За організації парної взаємодії кожен учень отримує можливість активно долучатися до мовленнєвої діяльності, що в умовах традиційної моделі навчання трапляється досить обмежено. Така форма роботи забезпечує час для осмислення завдання, обміну думками з партнером і лише після цього — для представлення власної позиції перед класом. Вона позитивно впливає на формування комунікативних умінь, розвиток навичок аргументованого висловлювання, критичного мислення, уміння переконувати та брати участь у дискусії.

Парна робота дає змогу оперативно виконувати низку навчальних дій, які за інших організаційних умов потребують значних часових витрат. До таких видів діяльності належать:

- обговорення коротких текстів, завдань або письмових матеріалів;
- проведення взаємного опитування з метою з'ясування ставлення партнера до прочитаного тексту, прослуханої лекції, переглянутого відео чи іншого виду навчальної діяльності;
- здійснення взаємного аналізу та редагування письмових робіт;
- формулювання узагальнювальних висновків за підсумками окремого уроку або тематичного циклу;
- спільна розробка запитань до вчителя чи однокласників;
- колективний аналіз проблемної ситуації, вправи або експерименту;
- взаємооцінювання результатів навчальної діяльності;
- надання відповідей на запитання вчителя;
- зіставлення й уточнення навчальних записів, зроблених під час уроку.

Однією з найефективніших форм реалізації парної взаємодії є рольова гра. За умови створення навчальної ситуації, максимально наближеної до реального життя, наявності необхідних базових знань і залучення творчого підходу, рольова гра забезпечує високий рівень інтерактивності та активної участі учнів у освітньому процесі.

Рольова гра на уроці з теми «Cinema»

– What shall we do tonight?

Role 1. You have a girlfriend. Invite her to the cinema.

Role 2. You are a girlfriend. You have a bosom friend. He invites you to the cinema. You don't feel like seeing a film. Refuse tactfully.

– What shall we do tonight?

– Why don't we go to the cinema? There's a new Italian film on at the «Orion».

– I'm sorry, I don't feel like seeing a film.

«Займи позицію»

Teacher: At home we read the text «McDonald's». Tell or read us your opinion of the text using the phrases below:

- In my opinion...
- I agree that...
- I don't think that...
- I disagree...
- I am not sure...etc.

Метод «Два – чотири – всі разом»

Цей різновид кооперативного навчання, що сформувався на основі парної взаємодії, є ефективним засобом розвитку групової комунікації, формування вмінь аргументовано відстоювати власну позицію та брати участь у дискусійному обговоренні. Організація діяльності учнів враховує такі аспекти:

– Учитель пропонує запитання для обговорення, дискусії або аналізу умовно змодельованої ситуації. Після пояснення суті проблеми чи подання необхідних фактів учням надається 1–2 хвилини для індивідуального осмислення можливих відповідей або варіантів розв'язання.

– На наступному етапі здобувачів освіти об'єднують у пари з метою взаємного обговорення висунутих ідей. Час для висловлювання кожного учасника та спільного обговорення визначається заздалегідь. Учитель наголошує на необхідності досягнення узгодженого рішення в межах кожної пари.

– Далі пари об'єднуються у групи по чотири особи, де відбувається колективне обговорення попередньо сформульованих рішень щодо поставленої проблеми. Прийняття спільної позиції є обов'язковою умовою й на цьому етапі.

– З урахуванням кількісного складу класу четвірки можуть бути інтегровані у більші навчальні групи або діяльність переходить у формат загальнокласного обговорення проблемного питання.

Фрагмент уроку з теми «My working day»

Role-play

T. Now, pupils, you'll see a scene of the pupil's life at home in the morning. Tanya, imagine that you are a mother. Lena, Sveta, and Peter are your children. Vera and Olya will comment on their actions. Listen and be ready to answer the questions about your working day.

PI. It is morning. It is half past seven in the morning. Mother is going to Peter's room. She is looking at the clock. Peter is sleeping.

M. Hello, Peter!

P. Hello, mum!

M. It is twenty-five minutes past seven. It's time to get up.

P. Oh, I am getting up. M. Go and wash your face and hands.

P. All right, mum.

P2. Peter is going to the bathroom, and he is washing. He is doing his morning exercises. Now he is making his bed. He is dressing. He is going to the kitchen. Mother and his sisters are there.

P. Hello, sisters!

S. Hello, Peter.

P. What are you doing?

S. We are laying the table.

L. We are putting bread, butter, milk on the table.

M. Take your seats, children. A cup of tea, Sveta?

S. No, thank you. I don't like tea because it is hot.

M. Oh, children, you are late. It's half past eight. It's time to go to school.

Ch. Oh, let's hurry up. Bye, mum.

У межах реалізації зазначеної рольової гри учні здійснюють практичне опрацювання граматичних конструкцій з теми «*Present Continuous*» у процесі усного мовлення, що сприяє їх закріпленню в комунікативних ситуаціях.

Наступною формою інтерактивної навчальної діяльності є дискусія, яка передбачає активне й аргументоване висловлення власних поглядів. Її принциповою особливістю є організація спілкування між ровесниками, тоді як

роль учителя зводиться до регулювання перебігу обговорення без втручання в його зміст. За таких умов дискусія виступає ефективним засобом самовираження учнів, потужним мотиваційним чинником і стимулом до вивчення іноземної мови. Тематичне наповнення дискусії може змінюватися відповідно до конкретної ситуації, проте визначальним залишається кінцевий результат – відтворення учнями повноцінного акту іншомовної комунікації.

Як приклад можна навести **фрагмент уроку за темою «*Mass Media in Ukraine*»**, у межах якого учні виконують ролі ведучого та учасників телевізійної конференції, обговорюючи актуальні проблеми українського телебачення, радіо та преси, а також значення засобів масової інформації в сучасному суспільстві.

Інтерактивна технологія «*Карусель*» є різновидом кооперативного навчання, що забезпечує одночасне залучення всіх учасників освітнього процесу до активної мовленнєвої взаємодії зі змінними партнерами під час обговорення дискусійних питань. Застосування цього прийому є доцільним для розгляду проблемних питань з протилежних позицій; з метою збирання та узагальнення інформації з певної теми; для інтенсивної перевірки рівня сформованості знань, зокрема термінологічного апарату; для розвитку вмінь аргументовано відстоювати власну точку зору.

Організація діяльності учнів має відбуватися з урахуванням таких аспектів:

- Учитель розміщує стільці у класі у формі двох концентричних кіл.
- Здобувачі освіти внутрішнього кола сідають спиною до центру, тоді як учні зовнішнього кола розташовуються обличчям до нього, унаслідок чого кожен учасник опиняється навпроти партнера.

- Внутрішнє коло залишається статичним, а зовнішнє функціонує як рухоме: за умовним сигналом учителя його учасники переміщуються на одне місце вправо, утворюючи нові пари для подальшої взаємодії.

Метою такої організації є поетапне проходження всього кола з виконанням визначеного завдання. В одному з варіантів реалізації цієї технології учасники внутрішнього кола представляють одну позицію щодо обговорюваного питання,

тоді як учні зовнішнього кола відстоюють альтернативну точку зору. На початковому етапі в межах перших пар відбувається обмін аргументами, подаються необхідні факти, приклади або нестандартні інтерпретації проблеми. Учні фіксують у власних записах позицію опонентів.

Після сигналу вчителя здійснюється зміна партнерів, дискусія триває, при цьому учасники намагаються доповнити або оновити систему контраргументів. У процесі проходження всіх етапів кола учні поступово вдосконалюють аргументаційну базу та набувають досвіду комунікативної взаємодії з різними співрозмовниками.

Today, we have invited people who have devoted their lives to mass media, serving various TV channels, radios, or in the press. Let's greet them.

– Natalya Mogilevska

– 1+1 channel Uriy Kott

– channel Inter Masha Efrosinina

– MI Anna Epifanova

– the director of the Ukrainian edition of «Formax Publications», Denis Kuznetsov

– radio Alina Kuznetsova – sociologist

Mark Twain once said: «There are only two forces that can bring light to all concerns of the globe – the sun in the heavens and Associated Press». So, tell us how your channels bring this light to Ukrainian people?

Одним із цікавих прийомів інтерактивного методу є *метод «Прес»*. Складається він із чотирьох етапів: висловлення думки, у чому полягає точка зору; причини виникнення думки; наведення прикладів; узагальнення своїх думок, висновки.

Приклади реалізації такого прийому представлено в контексті **вивчення теми «Чи легко бути молодим?»**.

T. Who suggests the solutions of your problems? What are these solutions?

Цей приклад може мати назву *«Дерево рішень»*.

What is your own attitude towards teenage years? What does growing up mean to you? Share your opinion with your classmates.

Pupil's. Being a teenager is very difficult (scary, great, fun, exciting, dangerous, hard, boring, serious, not easy).

У процесі виконання навчальних завдань учні використовують іноземну мову як засіб спілкування, здійснюючи цілеспрямований добір інформації з різних джерел відповідно до поставленої комунікативної мети. Така діяльність забезпечує реалізацію мотивації до мовленнєвого використання мови з метою отримання необхідної інформації в умовно змодельованому мовному середовищі.

Робота в малих групах є доцільною під час розв'язання складних проблемних завдань, що потребують колективного обговорення та спільного прийняття рішень. У разі, якщо часові витрати та зусилля не забезпечують очікуваного результату, ефективнішим є застосування парної роботи або інших форм швидкої навчальної взаємодії. Малі групи варто використовувати лише за умови, що завдання передбачає саме колективну, а не індивідуальну діяльність.

Організація групової роботи.

– Перед початком діяльності необхідно переконатися, що учні володіють достатнім рівнем знань і сформованими вміннями для виконання запропонованого завдання, оскільки надмірна складність знижує навчальну мотивацію.

– Формування груп доцільно розпочинати з трьох учасників; оптимальною максимальною чисельністю малої групи є п'ять осіб. Під час комплектування груп слід уникати будь-яких оцінних характеристик або стереотипних позначень учнів.

– Учням пропонується розміститися відповідно до групового складу таким чином, щоб усі учасники сиділи по колу й мали можливість підтримувати зоровий контакт один з одним.

– Учитель нагадує або пояснює ролі, які необхідно розподілити між членами групи та виконувати впродовж спільної діяльності.

– Особливу увагу варто приділяти внутрішньогруповій організації роботи; один з учнів має представити результати діяльності групи перед класом, при цьому вибір доповідача повинен бути обґрунтованим і справедливим.

– Кожна група отримує чітко сформульоване завдання та зрозумілу інструкцію щодо порядку його виконання. Доцільно обмежувати кількість інструкцій, оскільки учні здатні ефективно сприймати одну–дві вказівки одночасно.

– Учитель контролює часові межі виконання завдання, надаючи групам достатній час і продумуючи додаткові завдання для тих, хто завершує роботу раніше.

– Важливим є продуманий підхід до оцінювання, який має стимулювати саме групові зусилля та колективну відповідальність за результат.

– Слід урахувувати підвищений рівень шуму, що є природною особливістю кооперативного навчання.

– У ході групової роботи вчитель здійснює ненав'язливий супровід, надаючи допомогу за потреби та не перебираючи на себе ініціативу учнів.

– Після завершення роботи групам пропонується представити отримані результати.

– На завершальному етапі доцільно провести рефлексію, з'ясувавши корисність виконаної діяльності та навчальні здобутки учнів, а також прокоментувати результати з огляду на організацію та ефективність групової взаємодії. Систематичне дотримання такого алгоритму сприяє формуванню в учнів навичок продуктивної групової роботи.

Важливими складниками групової діяльності є глибоке опрацювання навчального змісту та представлення результатів колективної роботи. Залежно від мети й навчального матеріалу можливі різні способи організації групової взаємодії.

Метод «Діалог».

Сутність цього методичного прийому полягає у спільному пошуку узгодженого рішення кількома групами, що знаходить відображення у підсумковому продукті (тексті, переліку характеристик, схемі тощо). Цей прийом виключає протиставлення позицій і критику думок окремих груп, натомість увага зосереджується на сильних аспектах запропонованих ідей.

Клас поділяється на п'ять–шість робочих груп і окрему групу експертів, до складу якої входять учні з високим рівнем підготовки. Робочі групи виконують завдання протягом визначеного часу (5–10 хвилин), тоді як експерти паралельно формують власний варіант розв'язання, здійснюють контроль за перебігом роботи та дотриманням часових меж. Після завершення діяльності представники кожної групи фіксують результати на дошці або на окремих аркушах. Далі слово послідовно надається доповідачам від кожної групи. Експерти узагальнюють спільні позиції та пропонують підсумковий варіант розв'язання, який обговорюється, доповнюється та занотовується учнями як остаточний результат.

Метод «Синтез думок». Цей прийом є однією з ефективних форм кооперативного навчання, спрямованою на формування в учнів умінь аналізувати інформацію, узагальнювати ідеї та співвідносити власну позицію з поглядами інших. За своєю дидактичною метою та початковим етапом організації він має спільні риси з іншими видами групової роботи, зокрема з методом «Діалог», однак відрізняється способом опрацювання та представлення результатів.

Після об'єднання учнів у малі групи та виконання спільного завдання кожна група оформлює власний варіант розв'язання проблеми у письмовій формі. На відміну від традиційного представлення результатів на дошці, підготовлені матеріали передаються іншим групам. У процесі ознайомлення з роботами однокласників учні доповнюють запропоновані ідеї, висловлюють власні міркування, а також позначають ті положення, з якими не погоджуються. Такий формат діяльності сприяє розвитку критичного мислення, умінь

аргументовано відстоювати власну позицію та толерантно сприймати альтернативні погляди.

На завершальному етапі опрацьовані матеріали передаються групі експертів, яка аналізує представлені ідеї, зіставляє їх із власним варіантом виконання завдання та готує узагальнений звіт. Результати експертного аналізу презентуються всьому класу та обговорюються колективно, що забезпечує глибоке осмислення навчального матеріалу та формування навичок рефлексії.

Метод «Спільний проєкт». Цей прийом є різновидом групової інтерактивної діяльності, спрямованої на комплексне вивчення навчальної проблеми. Його мета та принцип поділу учнів на групи подібні до методу «Діалог», однак ключова відмінність полягає у змісті завдань, які отримують учасники.

Кожна група працює над окремим аспектом спільної проблеми, розкриваючи її з різних позицій. Після завершення роботи представники груп презентують результати своєї діяльності та фіксують основні положення на дошці або інших носіях інформації. На основі представлених матеріалів формується єдиний колективний продукт – спільний проєкт, який відображає багатогранність проблеми.

Подальший аналіз і рецензування спільного проєкту здійснює група експертів, яка уточнює, доповнює та узагальнює отримані результати. Такий підхід сприяє формуванню в учнів умінь працювати з інформацією, співпрацювати в команді, відповідально ставитися до колективного результату та розвивати навички презентації.

Метод «Пошук інформації». Цей прийом є ефективною формою роботи в малих групах, що передбачає активну пізнавальну діяльність учнів і спрямована на доповнення або поглиблення вже засвоєного матеріалу. Його доцільно застосовувати після лекційного викладу, під час узагальнення теми або як продовження домашнього завдання.

Учні об'єднуються в малі групи та отримують конкретні запитання з теми уроку. Для пошуку відповідей вони використовують різноманітні джерела інформації, зокрема підручники, довідкові матеріали, документи, роздаткові матеріали, цифрові ресурси, а також предметні або культурні артефакти. Учитель визначає часові межі для пошуку та аналізу інформації, контролюючи темп і ефективність роботи.

Наприкінці заняття кожна група презентує результати своєї діяльності. Отримана інформація може повторюватися, уточнюватися або розширюватися в процесі загальнокласного обговорення, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу та розвитку навичок усного мовлення.

Метод «Коло ідей» (Round Robin). Цей прийом спрямований на розв'язання проблемних і суперечливих питань, а також на забезпечення активної участі кожного учня в обговоренні. Він є особливо ефективним у ситуаціях, коли всі групи виконують однакове завдання, що складається з кількох аспектів або позицій.

Після завершення групової роботи кожна група по черзі озвучує лише одну ідею або аспект проблеми. Учитель надає слово групам у визначеній послідовності, доки не буде вичерпано всі пропозиції. Така організація діяльності запобігає домінуванню окремих учасників і забезпечує рівні можливості для висловлювання.

Метод може застосовуватися як у груповому, так і в індивідуальному форматі, коли кожен учень по черзі пропонує власну ідею усно або фіксує її письмово на анонімній картці. Зібрані ідеї використовуються як основа для подальшої дискусії або узагальнення.

Метод «Акваріум». Цей прийом є складною формою кооперативного навчання, яка передбачає спостереження за процесом групової дискусії. Його застосування доцільне за умови сформованих навичок групової роботи в учнів. Учитель формує кілька малих груп, одна з яких розміщується в центрі класу та отримує завдання для обговорення. Учасники цієї групи протягом визначеного

часу вголос аналізують проблему, аргументують власні позиції та доходять спільного висновку. Інші учні виконують роль спостерігачів, не втручаючись у хід дискусії.

Після завершення обговорення одна група змінює іншу, що дозволяє залучити до активної діяльності більшу кількість учнів. Такий формат сприяє розвитку комунікативної компетентності, умінь аргументації та критичного сприйняття інформації.

Фрагмент обговорення теми «Why do people become ill?». У межах обговорення зазначеної теми кілька учнів розміщуються перед класом у формі кола та по черзі висловлюють власне бачення причин виникнення захворювань. Решта учнів уважно слухає, аналізує почуте та робить висновки. Така форма роботи дозволяє змоделювати реальну ситуацію іншомовного спілкування та сприяє практичному застосуванню лексико-граматичного матеріалу.

P1: I think people are ill because of pollution. Human beings have two environments. One is the outside world, and the other is their own bodies. Pollution is bad for both. Acid rains, the hole in the ozone layer, traffic in big cities, chemicals in rivers and seas... they can all make us seriously ill.

P2: I quite agree with you. By the way, many people pollute themselves. Some do it with legal drugs like alcohol and tobacco. Others do it with illegal drugs like cocaine and heroin.

P3: You are right, there is another question – why do we get diseases? And there are two main reasons:

1. We catch them from other people (for example, AIDS)
2. Our own Bodies develop them... (for example, cancer).

P4: I know exactly that for many people, bad health begins with a bad diet. Some eat the wrong kind of food. Others eat too much or too little. It's not surprising that people like this often become ill. After all, the human body is a machine - it needs the right kind of fuel to work properly.

P5: They didn't mention stress. You know, modern life is full of pressure and problems. Some people can control this. They sleep well, enjoy life, and don't worry very much. Others are the opposite. Stress is a kind of illness itself; it can lead to many others.

P6: I think too little exercise is one of the reasons of becoming ill. Exercise is very important for good health. Without it the body becomes slow and fat. Get up early and go to bed early.

P5: Take a cool/ cold shower.

P6: Eat healthy food.

P7: Never smoke, never use drugs.

P8: Take regular exercise.

P9: Clean your teeth every morning and evening.

P10: Smile and all the world will smile with you.

На завершальному етапі заняття педагогові доцільно організувати рефлексивне обговорення результатів групової діяльності, проаналізувати рівень сформованості в учнів умінь ведення дискусії в малих групах, а також акцентувати увагу на потребі та можливих напрямках подальшого розвитку зазначених навичок. У межах застосування технології «акваріум» може здійснюватися підсумкове узагальнення уроку або, за умови обмеженості навчального часу, проводиться аналіз діяльності окремих груп.

Технологія «Мікрофон». Однією з форм фронтального обговорення є інтерактивна технологія «Мікрофон», яка забезпечує залучення кожного учня до висловлення власної думки, позиції або відповіді на поставлене запитання у стислому та послідовному форматі. Організація діяльності включає такі аспекти:

- Учитель формулює запитання, адресоване всьому класу.
- Учні пропонують певний предмет (наприклад, ручка чи олівець), що символічно виконує функцію мікрофона і передається між учасниками обговорення.

– Право висловлювання надається лише тому учневі, який отримав «умовний» мікрофон.

– Учасникам рекомендується формулювати відповіді чітко й лаконічно, дотримуючись часових меж (приблизно 30–60 секунд).

– Педагог утримується від коментування або оцінювання висловлених суджень.

Фрагмент уроку з теми «Sports and games in our life»

T: It's the main idea of our lesson. What does it mean?

P1: Sports help people stay in good health. Because health is better than wealth.

P2: We go in for sports because we want to be strong, vigorous, and active.

P3: If we go in for sports, we will never use cigarettes, alcohol, or drugs.

P4: We must go in for sports.

Цей метод часто інтегрують із технологією «Мікрофон», що дозволяє більш детально опрацювати форму висловлення власних ідей та порівнювати їх із думками інших учасників. Використання такої методики сприяє подоланню стереотипів, надає учням можливість більш вільно формулювати свої думки щодо обраних тем, а також відпрацювати вміння висловлюватися стисло, змістовно й переконливо. Організація діяльності враховує такі аспекти:

– Педагог обирає тему, з якої учні висловлюватимуться в колі ідей або через «умовний» мікрофон.

– Формулюється незакінчене речення, яке учні повинні завершити у своєму виступі.

– Кожен наступний учасник починає свій виступ із запропонованої фрази, продовжуючи ланцюжок обговорення.

Учні працюють з відкритими реченнями, наприклад: «On today's lesson for me the most essential opening was...» or «This information allows us to draw a conclusion, that...» or «This decision was accepted because...» and others like that.

Рефлексія

1. Today on a lesson – I knew..., – I understood..., – I felt most difficulties..., – I was not able, and able now..., – I changed..., In the next lesson I want....

2. «Вільне письмо»

Describe one of the general days of your future life.

Мозковий штурм. Цей прийом є відомою інтерактивною технологією колективного обговорення, що широко застосовується для вироблення декількох варіантів вирішення конкретної проблеми. Дана методика стимулює уяву та креативність учнів, забезпечуючи вільне висловлення думок.

Мета проведення мозкового штурму (або «мозкової атаки») полягає у зборі максимальної кількості ідей від усіх учасників протягом обмеженого часу.

Організація роботи:

– Після представлення проблеми та її чіткого формулювання (запис на дошці є бажаним) учням пропонується висловити ідеї, коментарі або асоціативні фрази й слова, що стосуються теми.

– Усі висловлені пропозиції фіксуються на дошці або великому аркуші паперу в порядку їх озвучення, без коментарів або оцінок.

Основні принципи:

– Жодну ідею не можна ігнорувати чи оцінювати під час озвучення, оскільки це зменшує креативність та заохочення до генерації нових ідей.

– Заохочуються всі учасники висловлювати якомога більше ідей, включно з фантастичними або нестандартними. Недостатня кількість ідей зазвичай пов'язана із самоцензурою учнів.

– Кількість пропозицій стимулює якість; поєднання та модифікація вже висловлених ідей часто призводить до появи нових, більш досконалих рішень.

Варіанти проведення:

– «Мережа» або «кульки»: пускове слово розміщується в центрі сторінки, а споріднені ідеї записуються із зазначенням зв'язків між ними.

– «Вільний» мозковий штурм дозволяє за короткий час (3–5 хвилин) зафіксувати максимальну кількість ідей.

Метою обох варіантів є стимулювання вільного та швидкого висловлення думок учнів.

Ажурна тилка («Мозаїка», «Джиг-со»). Технологія «Мозаїка» створює умови для спільної роботи учнів із засвоєння великого обсягу інформації за обмежений проміжок часу. Вона ефективна як альтернатива лекції, коли необхідно попередньо ознайомити учнів із матеріалом перед основним уроком, або як додатковий елемент базового уроку. Методика стимулює взаємодопомогу учнів і формулюється принцип «навчаючи – учусь».

Організація роботи:

- Підготуйте індивідуальні пакети інформації для кожного учня (тексти підручника, додаткові матеріали, статті, вирізки тощо).

- Використайте кольорові позначки для формування «домашніх» і «експертних» груп. Кожен учень входить до двох груп: спочатку до «домашньої», а потім до «експертної».

- «Домашні» групи складаються з 3–5 учнів, кожному надається певна частина матеріалу для опрацювання. Завдання групи — засвоїти інформацію достатньо, щоб поділитися нею з іншими.

- Після завершення роботи «домашніх» груп учні переходять до «експертних» груп за кольоровою ознакою, де кожен стає спеціалістом з окремого фрагмента матеріалу.

- Експертні групи аналізують отриману інформацію, проводять її оцінку та обговорюють зміст у визначений час.

- Після роботи експертних груп учні повертаються до «домашніх» груп і передають здобуті знання членам своєї початкової групи. В результаті відбувається узагальнення та корекція інформації, що забезпечує повне засвоєння матеріалу.

Фрагмент уроку з мети «Travelling»

Students make a bush using the expressions:

I think...

To my mind...

In my opinion...

It seems to me

Якісна мовна підготовка студентів неможлива без інтеграції сучасних освітніх технологій. Під сучасними технологіями у навчанні розуміють професійно орієнтоване викладання іноземної мови, застосування проектного підходу, використання інформаційно-комунікаційних технологій, роботу з навчальними комп'ютерними програмами, дистанційне навчання, а також створення презентацій у середовищах Open Office Impress та Microsoft PowerPoint та роботу з ресурсами глобальної мережі Internet.

Мультимедійні засоби навчання виступають ефективним і перспективним інструментом, що дозволяє опрацьовувати та презентувати більший обсяг інформації порівняно з традиційними джерелами. Залучення мультимедійних проектів у групові завдання сприяє розвитку дослідницьких навичок та спільному вирішенню студентами практично значущих завдань із отриманням конкретного результату.

Інтерактивні форми та методи, реалізовані в рамках особистісно орієнтованого підходу та викладання англійської мови, дають змогу значно збільшити обсяг розмовної практики на заняттях, підвищують зацікавленість студентів, сприяють кращому засвоєнню навчального матеріалу та його застосуванню в подальшому. Водночас вони виконують дидактичні та розвивальні функції, перетворюючи викладача на наставника самостійної навчально-пізнавальної та творчої діяльності студентів.

Попри чисельні переваги, необхідно враховувати й обмеження: при надмірному використанні інтерактивних ігор сприйняття стає формальним і втрачає елемент творчого зацікавлення. Тому важливо урізноманітнювати ігрові форми та комбінувати інтерактивні методи з традиційними підходами. Як зазначав Конфуцій: «Те, що я чую, я забуваю. Те, що я бачу, я пам'ятаю. Те, що я

роблю, я розумію». У цьому контексті інтерактивний урок виступає оптимальною формою активного навчання сучасної школи.

Мовна освіта є однією з ключових складових формування всебічно розвиненої особистості старшокласника. Вона не лише розвиває комунікативні навички, а й сприяє формуванню критичного мислення, творчості та соціальної компетентності. У сучасних умовах інтенсивного розвитку інформаційних технологій та глобалізації навчальний процес повинен бути динамічним і орієнтованим на активну участь учнів.

Інтерактивне навчання у мовній освіті старшокласників передбачає активну взаємодію між учнями та вчителем, а також між самими учнями, що дозволяє не лише засвоювати граматичні та лексичні норми, а й удосконалювати мовленнєві та соціокультурні компетенції. У центрі цієї педагогічної технології закладена активна пізнавальна діяльність учня. У контексті мовної освіти це означає, що учні не просто запам'ятовують правила граматики або нові слова, а застосовують їх у реальних комунікативних ситуаціях, дискусіях, рольових іграх та інтерактивній діяльності.

Старша школа є завершальним етапом у процесі оволодіння учнями тією чи іншою іноземною мовою. Рівень навичок та вмінь усної мови і писемного мовлення, досягнутий на середньому ступені, має бути підтриманий. Особлива увага на старшому ступені навчання приділяється усному мовленню, яке набуває якісно нового розвитку стосовно змістовності, більшої природності, вмотивованості та інформативності [32, с. 174]. Проте чимала роль у процесі навчання іноземної мови у старших класах відводиться читанню. Тексти для читання мають бути складнішими у порівнянні з середнім ступенем. При навчанні читання формуються вміння читати суспільно-політичні тексти з метою одержання повної та основної інформації, а також уміння переглянути і вибрати необхідну статтю. Навчаючись письма, учні повинні оволодіти вмінням складати план, тези до усного повідомлення, писати анотацію та резюме прочитаного, складати реферат тощо.

Як відмічають психологи, старшокласникам властиве переважно довільне запам'ятовування, яке є ефективним у тому випадку, якщо вони усвідомлюють, навіщо необхідно запам'ятовувати той чи інший матеріал [73, с. 98]. Запам'ятовуванню сприяє усвідомлення характерних особливостей матеріалу, співвіднесення та смислове групування об'єктів запам'ятовування і, головне, опору. У контексті сьогодення, як підтверджує практика, зі всіх існуючих засобів навчання саме комп'ютери якнайкраще відповідають структурі освітнього процесу, найбільш повно задовольняють дидактичні вимоги і максимально наближають процес вивчення будь-якої іноземної мови до реальних умов.

Для учнів-старшокласників існує значна кількість інформативних додатків, головна мета яких полягає саме у створенні освітнього простору. Серед тих, що користуються у молоді найбільшим попитом, виділяють Duolingo, Polyglotclub, Easy ten, LinguaLeo [12, с. 35]. Ці програми володіють великим арсеналом мов для вивчення і надають можливість обрати необхідну для себе. У їхньому складі запрограмована обширна платформа різноманітних завдань, виконуючи які, учень щодня отримує значну порцію нового іноземного контенту, цим самим розширюючи кордони пізнання і, основне, підвищуючи власний рівень знань. Також існує низка мобільних додатків, спрямованих безпосередньо на вивчення граматики.

Якщо зазначені вище ресурси забезпечують міксовим матеріалом (включають у себе завдання на вивчення основ лексики, фонетики, морфеміки, надають можливість навчатися через аудіопрослуховування та невеликі відрізки відео іноземною мовою), то інші спеціалізуються виключно на поданні усієї необхідної граматичної структури тієї чи іншої мови. Завантаживши такий додаток на свій гаджет, учень має надзвичайну змогу поринути у світ граматики, детально розглянувши принципи, за якими будується мова, що вивчається. Це однозначно гідний уваги стрибок як у розвитку мобільних ресурсів, так і у вивченні іноземних мов. Очевидно, що використання інноваційних педагогічних технологій має величезне значення для оптимізації освітнього процесу.

Отже, інтерактивне навчання є ключовим засобом підвищення ефективності мовної освіти старшокласників. Використання сучасних методів і технологій сприяє розвитку мовленнєвої компетентності, комунікативних і соціальних навичок, а також формує здатність самостійно здобувати знання та застосовувати їх у практичних ситуаціях. Урахування інтерактивних підходів у процесі викладання іноземних мов забезпечує високу якість навчання та підготовку учнів до сучасних викликів глобалізованого суспільства.

Впровадження інтерактивних технологій у процесі навчання англійської мови старшокласників є не лише методично доцільним, а й необхідним. Це обумовлено вимогами сучасного суспільства до випускника школи, який має володіти іншомовною комунікативною компетентністю, бути готовим до ефективної комунікації у багатокультурному світі та здатним до самостійного навчання впродовж життя.

Висновки до розділу 2

У другому розділі розглянуто науково-методичні підходи до використання інтерактивних технологій навчання англійської мови у старшій школі та проаналізовано їхню роль у підвищенні ефективності іншомовної освіти.

З'ясовано, що інтерактивна модель навчання англійської мови ґрунтується на принципах партнерства та співробітництва. На сучасному уроці англійської мови в старших класах учитель виступає не стільки носієм готових знань, скільки організатором навчальної взаємодії. Учні стають активними суб'єктами навчання, беруть участь у створенні освітнього продукту, вчаться аналізувати, дискутувати, аргументувати власну позицію. Такий підхід сприяє розвитку пізнавальної активності, критичного мислення, формуванню позитивної мотивації до опанування англійської мови, а також розширює простір для самостійної роботи.

Форми, методи та прийоми інтерактивного навчання є різноманітними і забезпечують комплексний розвиток комунікативної компетентності школярів. Найбільш ефективними виявилися робота в парах і групах, рольові та імітаційні ігри, «мозковий штурм», дискусії, дебати, навчальні проекти, інтерактивні вправи з використанням автентичних матеріалів. Їхнє застосування дозволяє моделювати реальні ситуації іншомовного спілкування, розвивати в учнів уміння слухати співрозмовника, взаємодіяти з командою, аргументувати свою думку, що є надзвичайно важливим у контексті компетентнісного підходу сучасної освіти.

Також проаналізовано сучасні засоби реалізації інтерактивного навчання англійської мови. Особливу увагу приділено інформаційно-комунікаційним технологіям, серед яких варто виділити мобільні застосунки (Quizlet, Duolingo, Kahoot) та мультимедійні ресурси (аудіо- та відеоматеріали, інтерактивні підручники).

Отже, інтерактивні технології навчання англійської мови є важливим інструментом модернізації шкільної іншомовної освіти.

РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ДОСЛІДНЕ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В СТАРШИХ КЛАСАХ

3.1. Критерії, показники та рівні сформованості комунікативної компетентності старшокласників

З метою покращення комунікативної компетентності старшокласників під час виробничо-педагогічної практики було проведено експериментальне дослідження впливу інтерактивних технологій на англомовну комунікативну компетентність учнів 10-11 класів. Експеримент як метод наукового пізнання передбачає цілеспрямоване та активне втручання дослідника в перебіг педагогічного процесу з метою виявлення впливу окремих чинників на досліджуваний об'єкт. Його сутність полягає у створенні спеціально організованих, контрольованих умов, перевірці висунутих гіпотез і встановленні причинно-наслідкових зв'язків між педагогічними явищами. Застосування експерименту дає змогу ізолювати окремі змінні, кількісно та якісно оцінити їхній вплив, повторювати дослідження для підвищення достовірності результатів і формувати узагальнені наукові висновки.

Експеримент проводився на базі Глухівської загальноосвітньої школи I–III ступенів №1. У дослідженні взяли участь 24 учні 10 класу загальноосвітньої школи.

У педагогічних дослідженнях класичний експеримент зазвичай реалізується через послідовність чотирьох взаємопов'язаних етапів: підготовчого, констатувального, формувального та контрольньо-узагальнювального.

Підготовчий етап передбачає визначення загальної мети дослідження, формулювання гіпотези, що прогнозує очікувані результати, а також окреслення незалежних змінних, які вводяться дослідником, і залежних змінних, що

знають змін під їхнім впливом. На цьому етапі також розробляється план експериментальної роботи, добираються методи збору та оцінювання результатів і здійснюється відбір учасників дослідження з подальшим поділом їх на контрольну та експериментальну групи.

Констатувальний етап спрямований на встановлення вихідного рівня сформованості досліджуваних показників у кожній групі. На цьому етапі здійснюється фіксація початкових характеристик учнів, перевіряється рівень сформованості значущих змінних до запровадження експериментального впливу та аналізуються отримані дані з метою підтвердження відносної однорідності контрольної й експериментальної груп на початку дослідження.

Формувальний етап полягає у впровадженні експериментального чинника, тобто спеціально розробленої методики або педагогічних умов у навчальний процес експериментальної групи. Паралельно здійснюється систематичне спостереження за навчальною діяльністю учнів обох груп з метою фіксації змін, що відбуваються під впливом обраної методики.

Контрольно-узагальнювальний етап передбачає підсумкове оцінювання результатів експерименту, їх порівняльний аналіз у контрольній та експериментальній групах, застосування елементів статистичної обробки даних і формулювання висновків щодо підтвердження або спростування висунутої гіпотези.

У межах даної роботи експериментальне дослідження було спрямоване на вивчення особливостей формування англомовної усної комунікативної компетентності учнів 10-х класів засобами комунікативного методу навчання.

Актуальність дослідження зумовлена зростанням ролі англійської мови як ключової компетентності сучасної особистості, необхідної для професійного самоствердження, академічної та професійної мобільності, а також повноцінної участі в міжнародному освітньому просторі.

Особливу увагу в роботі приділено методичним аспектам упровадження комунікативного методу навчання на уроках англійської мови в 10 класах, зокрема добору методичних прийомів і видів навчальної діяльності учнів.

Метою педагогічного експерименту було визначення вихідного рівня сформованості англійської комунікативної компетентності учнів 10 класу та перевірка ефективності застосування комунікативного методу для її розвитку.

Гіпотеза дослідження полягає в припущенні, що систематичне використання комунікативного методу навчання англійської мови забезпечить істотне підвищення рівня англійської комунікативної компетентності учнів 10 класу порівняно з традиційним граматико-перекладним підходом. Передбачається, що регулярне виконання комунікативно спрямованих вправ, участь у рольових іграх та інтерактивна мовленнєва взаємодія сприятимуть активізації мовлення учнів, зниженню психологічних бар'єрів і підвищенню рівня самостійності у процесі іншомовного спілкування.

Оцінювання рівня сформованості комунікативних умінь здійснювалося відповідно до показників, визначених чинною навчальною програмою, зокрема з урахуванням точності та тривалості аудіювання, обсягу текстів для читання, характеру усної взаємодії, кількості та якості реплік у діалогічному мовленні, змістовності монологічних висловлювань, рівня письмового мовлення та здатності учнів ефективно взаємодіяти в межах комунікативної ситуації.

Учні експериментальної групи навчалися за методикою комунікативного спрямування, яка базувалася на активному використанні англійської мови в умовах наближених до реального спілкування. У навчальному процесі застосовувалися комунікативні вправи, рольові ігри, інтерактивні діалоги, дискусії, парна й групова робота, а також перегляд і обговорення відеоматеріалів та актуальних тематичних подкастів. Натомість у контрольній групі навчання здійснювалося за традиційною методикою з переважанням граматико-перекладного підходу, орієнтацією на письмові вправи, заучування лексичних одиниць і репродуктивне засвоєння мовних структур.

У процесі проходження виробничої педагогічної практики у Глухівській загальноосвітній школі I–III ступенів №1 було здійснено перший (констатувальний) етап педагогічного експерименту, метою якого стало визначення початкового рівня сформованості комунікативної компетентності учнів 10 класу в процесі навчання англійської мови.

Комунікативна компетентність старшокласників у межах цього дослідження розглядається як інтегрована якість особистості, що виявляється у здатності ефективно здійснювати іншомовне спілкування відповідно до ситуації, мети та умов комунікації. Для її діагностики було визначено систему критеріїв, показників і рівнів сформованості.

У ході дослідження було виокремлено такі основні критерії сформованості комунікативної компетентності старшокласників:

Мовленнєво-лінгвістичний критерій – відображає рівень володіння мовними засобами англійської мови. Показники: обсяг і точність використання лексичних одиниць; правильність граматичного оформлення висловлювань; фонетична правильність мовлення; здатність будувати зв'язні усні та письмові висловлювання.

Комунікативно-прагматичний критерій – характеризує вміння застосовувати мовні знання у реальних ситуаціях спілкування. Показники: вміння підтримувати діалог і ініціювати спілкування; адекватність мовленнєвої поведінки комунікативній ситуації; використання мовленнєвих стратегій і тактик; вміння працювати в парі та групі.

Соціокультурний критерій – відображає обізнаність учнів із соціокультурними нормами іншомовного спілкування. Показники: знання культурних реалій англійських країн; дотримання норм мовленнєвого етикету; толерантність та повага до іншої культури; вміння порівнювати рідну та іншомовну культури.

Мотиваційно-ціннісний критерій – характеризує ставлення учнів до вивчення англійської мови та іншомовного спілкування. Показники: інтерес до

вивчення англійської мови; прагнення до мовленнєвої взаємодії; активність на уроці; готовність до самостійної роботи та самовдосконалення.

Таблиця 3.1.1.

Критерії, показники та рівні сформованості комунікативної компетентності старшокласників

Критерій	Показники	Рівні сформованості
Мовленнєво-лінгвістичний	Лексична наповненість мовлення, граматична правильність, фонетична точність, зв'язність висловлювань	Початковий, середній, достатній, високий
Комунікативно-прагматичний	Уміння вести діалог, ініціювати спілкування, працювати в парах і групах, адекватність мовлення ситуації	Початковий, середній, достатній, високий
Соціокультурний	Знання культурних реалій, дотримання мовленнєвого етикету, міжкультурна толерантність	Початковий, середній, достатній, високий
Мотиваційно-ціннісний	Інтерес до вивчення мови, активність на уроці, готовність до мовленнєвої взаємодії	Початковий, середній, достатній, високий

Оцінювання рівнів сформованості комунікативної компетентності учнів здійснювалося відповідно до вимог освітньої програми, що застосовується у Глухівській ЗОШ І–ІІІ ступенів № 1, за чотирма рівнями, які відповідають 12-бальній шкалі оцінювання:

– Початковий рівень (1–3 бали). Учні володіють обмеженим словниковим запасом, допускають значну кількість граматичних і фонетичних помилок, відчують труднощі у побудові висловлювань. Комунікація можлива лише за зразком, мотивація до спілкування англійською мовою є низькою.

– Середній рівень (4–6 балів). Учні здатні розуміти й відтворювати основний зміст висловлювань, використовують прості мовленнєві конструкції, проте припускаються помилок. Комунікативна активність нестійка, участь у діалогах потребує допомоги вчителя.

– Достатній рівень (7–9 балів). Учні вільніше використовують лексико-граматичні засоби, здатні підтримувати діалог, висловлювати власну думку, дотримуються основних норм мовленнєвого етикету. Виявляють позитивну мотивацію до вивчення англійської мови.

– Високий рівень (10–12 балів). Учні демонструють сформовану іншомовну комунікативну компетентність, володіють багатим словниковим запасом, грамотно й доречно використовують мовні засоби, легко вступають у комунікацію, проявляють ініціативність і високий рівень мотивації.

У процесі підготовчого етапу використовувалися різні емпіричні методи дослідження:

1. Педагогічне спостереження за діяльністю учнів та їхньою взаємодією англійською мовою на уроках у 10 класі Глухівської загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів №1.

2. Анкетування учнів, що включало шість запитань, спрямованих на визначення ставлення до комунікативного навчання.

Спостереження проводилося протягом всього експериментального періоду, під час виконання різних видів діяльності: дискусій, дебатів, рольових ігор, мозкового штурму, парної та групової роботи, а також письмових завдань, пов'язаних із підготовкою усних висловлювань. Воно передбачало систематичне фіксування поведінки учнів, їхньої мовленнєвої активності, взаємодії в групі та мотивації до навчання.

Для експериментальної групи було запропоновано комплекс комунікативних завдань, який включав:

- Дискусії та дебати, що сприяли розвитку уміння висловлювати власну точку зору, аргументувати позицію та слухати співрозмовника;
- Вправу “Brainstorming” (Мозковий штурм) для стимулювання креативного мислення та активного використання словникового запасу в усному мовленні;
- Рольові ігри, які відтворювали реальні комунікативні ситуації, допомагаючи учням відпрацьовувати мовні стратегії та підвищувати впевненість у спілкуванні;
- Дебати (Debates) як інтерактивну форму роботи, що сприяє розвитку навичок логічного мислення, переконливого висловлення думок та співпраці в групі.

Результати спостереження показали, що в контрольній групі комунікативна активність учнів поступово зростала, проте нерівномірно залежно від тематики уроку. Так, практично орієнтовані заняття, які передбачають активне використання мови в реальних або наближених до реальних ситуаціях (обговорення теми «Choose the Career!» – обмін думками про майбутню професію, вибір кар’єрного шляху; теми з Unit 8 «Do You Like Sports?» – розмова про спорт, активний спосіб життя та вподобання; Unit 4 «National Cuisine» – генерування ідей щодо традиційних страв, обговорення рецептів та культурних особливостей) демонстрували високий рівень активності (середній бал 9,45 = 78,8 %), тоді як уроки з теоретичним змістом (Unit 1 «People and Relationships» – вправи на Present Simple / Continuous, Past Simple, опис людей, їхніх рис та звичок; Unit 3 «Why Go to School?» – граматика: модальні дієслова (must, should), часи, умовні речення; Unit 5 «Communication Technologies» – повторення та закріплення пасивного стану, модальних дієслів.) мали нижчі показники (7,27 = 60,5 %).

Анкетування старшокласників експериментальної групи засвідчило позитивне ставлення до занять та високий рівень мотивації. Більшість респондентів (59,5 %) зазначили, що заняття їм «дуже подобаються», 39,5 % – «переважно подобаються».

Результати експерименту показали, що застосування інтерактивних та комунікативних вправ значно сприяє розвитку усного мовлення та активності старшокласників. Загальне покращення навичок усного мовлення: суттєве покращення відзначили 65 % учнів, помірне покращення – 30 %, незначні зміни – 5 %.

Ефективність окремих видів вправ (за опитуванням старшокласників):

- Обговорення актуальних тем / дискусії – 70 % учнів вказали, що це найбільш корисно для розвитку говоріння та аргументації.
- Робота в парах та групах – 60 % студентів зазначили, що така взаємодія дозволяє впевненіше висловлювати свої думки та покращує швидкість реакції у діалозі.
- Рольові ігри – 50 % учасників відзначили, що рольові завдання підвищують впевненість у спілкуванні, допомагають практикувати реальні мовні ситуації.
- Вправи «Brainstorming» (Мозковий штурм) – 55 % учнів оцінили їх як ефективні для генерації ідей та активного використання лексики.
- Дебати (Debates) – 48 % старшокласників вказали на значне покращення навичок аргументації та критичного мислення.
- Написання текстів / листів – 52 % учнів відзначили позитивний вплив на структуроване формулювання думок та використання нової лексики.

Інтерактивні форми роботи (дискусії, робота в парах та групах, рольові ігри) найбільше сприяють розвитку усного мовлення та комунікативної компетентності. Письмові вправи та мозковий штурм допомагають закріплювати лексику та граматику, формують здатність логічно викладати думки. Дебати

стимулюють критичне мислення та аргументацію, а рольові ігри – практику мовленнєвих ситуацій у безпечному середовищі.

Таким чином, комплексне використання різних видів практично орієнтованих вправ забезпечує стійке підвищення комунікативної активності та мотивації старшокласників до вивчення англійської мови.

Спостереження під час занять показало, що старшокласники охоче включаються у групові та парні активності, хоча потребують часу для усвідомлення інструкцій та ролей. Після кількох занять помітне підвищення впевненості, активності у рольових іграх та швидкості формулювання висловлювань.

На основі результатів експерименту можна рекомендувати:

1. Систематично включати комунікативні вправи в навчальні програми середньої освіти для регулярної практики усного мовлення.
2. Використовувати інтерактивні форми роботи: рольові ігри, дискусії, парну та групову роботу, реальні мовленнєві ситуації.
3. Поєднувати словникову та фонетичну практику з комунікативними вправами для підвищення ефективності навчання.
4. Продовжити дослідження з детальним кількісним оцінюванням рівня комунікативних навичок, що дозволить точніше визначити прогрес та ефективність методики.

Отже, експеримент підтвердив доцільність використання комунікативного методу для розвитку англомовної комунікативної компетентності та підвищення мотивації старшокласників.

3.2. Комплекс інтерактивних вправ і завдань для формування комунікативної компетентності старшокласників на уроці англійської мови

Використання інтерактивних технологій у профільній школі вимагає системного й цілеспрямованого підходу, адже саме в старших класах формуються навички практичного використання англійської мови як засобу спілкування, а також підготовка до майбутнього навчання й професійної діяльності. На відміну від традиційних методів, інтерактивні технології створюють умови для активної взаємодії учнів, дозволяють розвивати критичне мислення, міжкультурну компетентність та навички роботи в команді.

Важливо визначати, на якому етапі уроку інтерактив буде найбільш доречним: мотивація, пояснення нового матеріалу, тренування чи підбиття підсумків. Наприклад, “*brainstorming*” до теми “*The Future of Technology*” можна використати на етапі мотивації, а *debates* – для закріплення матеріалу.

Інтерактив не повинен витіснити класичні вправи з підручника, а має органічно доповнювати їх. Наприклад, після тренування граматики (*Conditional Sentences*) у вправах учитель може організувати дискусію “*What would you do if you won a million dollars?*”.

Для сильних груп можна проводити дебати англійською, для учнів середнього рівня – рольові ігри з використанням ключових фраз, для слабших – інтерактивні онлайн-вікторини з вибором правильної відповіді.

Цифрові платформи та мобільні застосунки *Quizlet*, *Kahoot*, *Mentimeter*, *Padlet*, *Wordwall* дають змогу урізноманітнити урок, інтегрувати ігрові елементи, забезпечити зворотний зв'язок. Під час теми “*Environment*” учитель створює інтерактивну дошку *Padlet*, де учні залишають власні ідеї щодо збереження природи англійською мовою.

Інтерактивні технології найефективніші у форматі “*student–student*”. Приклад: у вправі “*Find someone who...*” учні пересуваються класом і ставлять запитання однокласникам (наприклад: “*Have you ever travelled abroad?*”). Це

створює реальну мовленнєву практику. У групових завданнях варто враховувати сильні та слабкі сторони учнів: хтось відповідає за підготовку візуальних матеріалів, хтось – за усну презентацію, інші – за збір інформації. Це дозволяє залучати всіх до процесу.

Проекти сприяють розвитку автономності учнів, уміння співпрацювати та презентувати результати англійською мовою. Приклад: груповий проєкт “*My Dream University Abroad*”, де учні досліджують інформацію, створюють презентацію та захищають її англійською.

Метод “перевернутого класу” (*Flipped Classroom*) реалізується шляхом самостійного перегляду учнями відео чи прочитання текстів удома, а на уроці обговорення побаченого чи прочитаного в групах, виконання інтерактивних завдань, дискусія. Приклад: відео TED Talk на тему “*The Power of Education*” переглядається вдома, а на уроці учні діляться враженнями, формулюють аргументи та ставлять запитання.

Після інтерактивної діяльності важливо дати учням можливість оцінити власну роботу і роботу групи. Приклад: метод “*Two Stars and a Wish*” – учні називають два позитивні моменти і одну пораду для покращення роботи групи.

Експериментально-дослідне навчання показало результативність використання таких інтерактивних вправ і завдань на уроках англійської мови в старших класах:

- “Role-Play” (рольові ігри): інтерв’ю з журналістом, діалог у магазині, судове засідання.
- “Jigsaw Reading/Listening” (мозаїка): кожна група читає частину тексту й пояснює зміст іншим.
- “Think–Pair–Share”: спочатку учень думає самостійно, потім обговорює з партнером, далі – презентує результат класу.
- “Debates” (дебати): “*Should school uniforms be compulsory?*” – учні діляться на дві групи, відстоюють різні точки зору.

– “WebQuests”: пошук інформації в інтернеті за заданою темою з подальшою презентацією.

Ефективне використання інтерактивних технологій на уроках англійської мови у профільній школі передбачає: продумане планування інтерактивних форм діяльності; використання цифрових інструментів і платформ; поєднання індивідуальної, парної та групової роботи; організацію проєктної діяльності; розвиток критичного мислення та творчості учнів; формування навичок самооцінювання й співпраці.

Наведемо приклад структури 45-хвилинного уроку англійської мови в старших класах із використанням інтерактивних технологій.

Тема уроку: “*The Impact of Social Media on Our Lives*”

Клас: 10–11

Тривалість: 45 хв

1. Організаційний момент (2 хв)

Привітання, налаштування на роботу. Використання *Mentimeter* або *Kahoot*: коротке опитування (наприклад, “How many hours a day do you spend on social media?”).

2. Мотивація та актуалізація знань (5 хв)

Вправа “Brainstorming” (Мозковий штурм). Учитель показує слайд із ключовим словом “*Social Media*”. Учні в групах записують асоціації (Instagram, TikTok, communication, addiction, memes, news). Результати виводяться на інтерактивну дошку або у *Padlet*.

3. Ознайомлення з новою лексикою (7 хв)

Використання *Quizlet Live*: учні в командах співвідносять нові слова (addiction, privacy, influence, cyberbullying, self-esteem) з визначеннями. Коротке обговорення прикладів використання слів у власному житті.

4. Основна частина – розвиток мовленнєвих навичок (20 хв)

4.1. Читання з елементами “Jigsaw Reading” (10 хв). Кожна група отримує різний уривок англійської статті:

Група А: позитивний вплив соцмереж (спілкування, освіта, бізнес).

Група В: негативний вплив (залежність, кібербулінг, втрата приватності).

Завдання: прочитати уривок, обговорити його в групі, виділити головні аргументи.

Потім учні змішуються у нові групи й пояснюють одне одному свої частини (метод “Мозаїка”).

4.2. Дискусія/дебати (10 хв)

Тема: *“Social Media: More Harm than Good?”*

Учні поділяються на дві команди (“For” і “Against”).

Використання інтерактивної дошки для фіксації аргументів.

Кожна група презентує по 2–3 аргументи, після чого відкрита дискусія.

5. Рефлексія та підбиття підсумків (8 хв)

Вправа “Think–Pair–Share”:

1. Учні індивідуально пишуть відповідь англійською на питання: *“How does social media influence your life personally?”*
2. Обговорюють у парах.
3. Декілька пар презентують свої висновки класу.

Рефлексія у Padlet: кожен учень пише один позитивний аспект та одну проблему, пов’язану з соцмережами.

6. Домашнє завдання (3 хв)

Створити міні-проект (індивідуальний або груповий): записати 1–2-хвилинне відео англійською *“My tips for healthy social media use”* і завантажити у Google Classroom.

Наведемо різні види інтерактивної навчальної діяльності старшокласників на уроці англійської мови.

1. *Використання рольових ігор (Role-Play)*. Під час планування вчитель має підбирати тематику рольових ігор відповідно до життєвих інтересів старшокласників (подорожі, освіта, професії, сучасні технології, соціальні мережі). Перед грою учням варто дати мовні опори (useful phrases, sentence

starters), щоб уникнути мовленнєвих бар'єрів. Рекомендується проводити підготовчий етап: коротке ознайомлення з лексикою та виразами, відпрацювання їх у мікродіалогах. Учні працюють у парах або малих групах. Кожен має чітко визначену роль, щоб уникнути пасивності. Важливим є етап обговорення (debriefing): після гри клас аналізує, що вдалося, які вирази були корисними, що потребує вдосконалення.

Тема: *“At the Restaurant”*.

Ролі: офіціант, клієнт, кухар.

Завдання: скласти діалог замовлення, уточнити меню, вирішити конфліктну ситуацію (наприклад, страва не відповідає очікуванням).

Очікуваний результат: учні вдосконалюють навички діалогічного мовлення, збагачують словниковий запас, вчаться адекватно реагувати в різних ситуаціях спілкування.

2. *Використання дебатів (Debates)*. Темі для дебатів мають бути дискусійними й близькими учням: *“School uniforms should be compulsory”*, *“Social media does more harm than good”*, *“Travelling is the best way to learn English”*. Клас ділиться на дві команди: *For* і *Against*. Кожна команда заздалегідь готує 3–5 аргументів. Учитель забезпечує структурованість процесу: вступні промови, обмін аргументами, запитання від опонентів, заключні висловлювання. Роль учителя – модератор, який слідкує за дотриманням правил та коректності висловлювань. Після завершення дебатів проводиться голосування та обговорення найпереконливіших аргументів.

Тема: *“Should Smartphones be Allowed at School?”*

Група *For*: телефони – корисні для навчання (електронні словники, онлайн-ресурси).

Група *Against*: телефони – джерело відволікання та зниження концентрації.

Очікуваний результат: учні вчаться будувати чітку аргументацію, вести конструктивну дискусію англійською мовою, застосовувати лексику з теми в

контексті, а також розвивають уміння слухати опонентів і реагувати на їхні думки.

3. Використання цифрових інтерактивних платформ. Цифрові ресурси (*Kahoot*, *Quizlet*, *Mentimeter*, *Padlet*) створюють можливості для ігрового навчання, швидкого зворотного зв'язку та візуалізації результатів. Вони особливо ефективні для закріплення лексики, граматики та формування навичок письма й читання. Використовувати цифрові платформи не як окремий елемент, а як органічну частину уроку (наприклад, перевірка домашнього завдання, закріплення нової теми, рефлексія). Важливо враховувати час: онлайн-вікторина має бути короткою (5–10 хв), щоб не знизити динаміку уроку. Учням необхідно забезпечити чіткі інструкції (наприклад: “Join with the code 123456 on Kahoot”). Під час використання *Padlet* можна організувати спільне написання твору або збір асоціацій з теми. Учитель має поєднувати роботу онлайн із обговоренням результатів у класі.

Тема: “*Environmental Problems*”.

Kahoot: вікторина на закріплення лексики (*pollution*, *renewable energy*, *endangered species*).

Padlet: учні пишуть пропозиції англійською, як можна покращити екологічну ситуацію.

Mentimeter: голосування – “Which problem is the most dangerous: air pollution, global warming, or deforestation?”

Очікуваний результат: учні активно залучаються до навчання, підвищується мотивація, формується здатність до самоконтролю, виникає здорове змагання, що стимулює засвоєння знань.

Отже, інтерактивні технології є ефективним засобом підвищення мотивації та якості навчання англійської мови, якщо їх застосовувати системно та з урахуванням вікових особливостей старшокласників.

3.3. Аналіз результатів експериментального навчання англійської мови старшокласників

У педагогічному експерименті брали участь 24 учні 10 класу Глухівської ЗОШ I–III ступенів № 1. З метою забезпечення об'єктивності дослідження клас було поділено на дві рівнозначні групи по 12 учнів у кожній:

– контрольна група (12 учнів) – навчання англійської мови здійснювалося за традиційною методикою з переважанням репродуктивних вправ, фронтальної роботи та роботи з підручником;

– експериментальна група (12 учнів) – освітній процес був організований із систематичним застосуванням інтерактивних технологій навчання, спрямованих на розвиток комунікативної компетентності.

Під час проведення експерименту було забезпечено контроль за однаковими умовами, такими як однакова тривалість навчальних занять, уніфіковані вимоги до оцінювання, стандартизований зміст тестових завдань, однаковий комплекс вправ, рівна кількість учасників у групах, а також безперервна участь одного й того ж педагога.

Слід відзначити, що на початковому етапі оцінювання та спостереження учнів не інформували про результати тестування, щоб зберегти їхню зацікавленість і мотивацію до участі в експериментальному процесі. Основною метою цього етапу було визначення рівня сформованості комунікативної компетентності учнів 10 класу, тому було організовано вхідне тестування.

Під час нашого дослідження в експериментальній групі провели пробний урок, метою якого було формування та удосконалення комунікативної компетентності за допомогою використання інтерактивних технологій. З кожним уроком ми ускладнювали завдання для того, щоб прискорити процес навчання. Та як вже було зазначено про переваги самомотивації, під час навчання учні мотивувались своїми досягненнями та мали здорову конкуренцію. Проводили ми

експериментальне навчання лише в одній групі, а учні контрольної групи навчалися за стандартною програмою за шкільними підручниками.

На завершальному етапі після проведення експерименту ми повторно провели тест на визначення рівня комунікативної компетентності. Проаналізувавши отримані результати, можемо підсумувати, що застосування інтерактивних технологій на уроках англійської мови модернізує та дуже допомагає швидше удосконалити учням комунікативну компетентність. Наприклад, зіставивши дані в експериментальній групі після першого і завершального тестування, спостерігаємо, що кількість помилок зменшилась на 20%. В той час, як в контрольованій групі кількість допущених помилок скоротилась лише на 14%. Це набагато менше, ніж в експериментальній групі. Пояснити можемо це відсутністю індивідуального підходу у процесі навчання, оскільки опанування комунікативної компетентності доволі складний процес і кожен учень вивчає матеріал у своєму темпі.

Проведене педагогічне спостереження дозволило зафіксувати низку особливостей поведінки старшокласників, що підкреслюють доцільність використання комунікативного підходу. Було помічено, що учні охоче включаються у групові та парні форми роботи, хоча іноді потребують додаткового часу для усвідомлення інструкцій та ролей. У діалогах старшокласники активно відповідають на запитання, проте рідше ініціюють їх самостійно, що пояснюється природною невпевненістю на початковому етапі навчання. Часто спостерігалось звернення до вчителя за підтвердженням правильності висловлення.

Рольові ігри на початку викликали сором'язливість, проте вже після кількох занять спостерігалось суттєве підвищення впевненості та готовності до активної взаємодії у змодельованих ситуаціях. Крім того, був зафіксований прогрес у швидкості підбору слів і формулюванні висловлювань, який помітно проявився після двох тижнів систематичної практики усного мовлення.

Анкетування старшокласників експериментальної групи засвідчило **позитивне ставлення до занять та високу мотивацію**:

- 59,5 % учнів зазначили, що заняття «дуже подобаються»,
- 39,5 % – «переважно подобаються».

Інтегральний індекс комунікативної активності експериментальної групи склав **82,1 %**, тоді як у контрольної групи – **76,7 %**. Найбільший прогрес спостерігався за показником ефективності комунікативних вправ, що перевищив середнє значення контрольної групи на 5,4 %, що свідчить про реальний розвиток мовленнєвої компетентності під впливом упроваджених інноваційних методик.

Старшокласники відзначили ефективність різних видів вправ:

- **Обговорення актуальних тем та дискусії** – 70 % учнів назвали найбільш корисними для розвитку усного мовлення та аргументації;
- **Робота в парах та групах** – 60 % учнів відзначили підвищення впевненості та швидкості реакції у діалогах;
- **Рольові ігри** – 50 % старшокласників вказали на покращення впевненості та практику реальних мовних ситуацій;
- **Мозковий штурм (Brainstorming)** – 55 % оцінили його як ефективний для генерації ідей та активного використання словникового запасу;
- **Дебати (Debates)** – 48 % зазначили розвиток критичного мислення та навичок аргументації;
- **Письмові вправи (написання текстів та листів)** – 52 % відзначили позитивний вплив на логічне формулювання думок та використання нової лексики.

Аналізуючи отримані дані можна зробити такі висновки: учні роблять помилки під час тесту, але їх кількість зменшилась; систематичне впровадження інтерактивних технологій допомагає швидше опанувати складний навчальний матеріал; додаткові матеріали допомагають застосовувати індивідуальний підхід; створена методика – ефективний шлях опанування комунікативної компетентності.

Отже, судячи з отриманих результатів, ми побачили що застосування інтерактивних технологій на уроках англійської мови модернізує та допомагає швидше удосконалити учням комунікативну компетентність. В результаті експериментального дослідження можна зробити висновок, що застосування інтерактивних технологій на уроках відіграє важливу роль і мотивує учнів до навчання. Впровадження сучасних інтерактивних технологій покращує рівень англійської мови та допомагає краще опановувати навчальний матеріал.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі магістерської роботи було розглянуто практичні аспекти використання інтерактивних технологій навчання англійської мови в старших класах.

1. Реальний стан проблеми показав, що більшість учителів усвідомлюють значення інтерактивних методів для формування комунікативної компетентності, однак їх застосування залишається фрагментарним і потребує методичного удосконалення.

2. Методичні рекомендації довели, що ефективність інтерактивних технологій забезпечується системним використанням рольових ігор, дебатів, проектної роботи, case-study; інтеграцією онлайн-сервісів (Kahoot, Quizlet, Padlet, Mentimeter); поєднанням інтерактивних форм роботи з традиційними методами навчання.

3. Моделювання інтерактивних видів діяльності (групові проекти, дискусії, рольові ігри, інтерактивні вікторини) довело їхню здатність створювати навчальне середовище, максимально наближене до реальних умов іншомовного спілкування.

4. Експериментальна перевірка показала, що впровадження інтерактивних технологій сприяє зростанню рівня навчальних досягнень, підвищенню мотивації, активності та співпраці учнів.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Інтерактивні технології є ефективним засобом формування іншомовної комунікативної компетентності старшокласників. Вони забезпечують не лише якісне засвоєння мовного матеріалу, а й розвиток особистісних якостей учнів – ініціативності, креативності, вміння працювати в команді. Це підтверджує доцільність їхнього широкого використання у профільній школі.

У магістерській роботі було досліджено проблему використання інтерактивних технологій навчання англійської мови у старших класах та визначено їхню роль у формуванні іншомовної комунікативної компетентності учнів.

У першому розділі проаналізовано теоретичні основи проблеми. Встановлено, що інтерактивне навчання базується на принципах активної взаємодії, співпраці, суб'єкт-суб'єктних відносин між учителем та учнями. Воно сприяє розвитку критичного мислення, творчості, комунікативних навичок та забезпечує практичну спрямованість освітнього процесу.

У другому розділі з'ясовано стан проблеми у методичній науці та сучасній шкільній практиці. Показано, що інтерактивні технології розглядаються як ефективний засіб навчання англійської мови, проте в реальній шкільній діяльності їх використання має несистемний характер, що знижує їхній потенціал.

У третьому розділі розкрито практичні аспекти впровадження інтерактивних технологій. Було розроблено методичні рекомендації для вчителів, змодельовано приклади інтерактивної діяльності (рольові ігри, дискусії, кейс-метод, інтерактивні онлайн-ресурси), а також проведено педагогічний експеримент. Результати експериментальної перевірки довели, що системне використання інтерактивних методів підвищує мотивацію учнів, покращує їхні показники у сферах говоріння, аудіювання, читання та письма, а також сприяє формуванню навичок співпраці й самостійної роботи.

Експериментально підтверджено, що учні, які брали участь у систематичному використанні інтерактивних технологій, показали вищий рівень комунікативної компетентності, ніж ті, хто навчався традиційними методами. Зокрема, середній рівень успішності підвищився на 15–20%, значно зросли показники активності та готовності до іншомовного спілкування.

Узагальнюючи результати дослідження, можна зробити такі висновки:

– інтерактивні технології забезпечують високу ефективність в оволодінні англійською мовою, оскільки активізують навчально-пізнавальну діяльність учнів;

– їх системне застосування створює умови для формування ключових компетентностей, передбачених сучасними освітніми стандартами (комунікативної, соціальної, інформаційної, культурної);

– інтерактивне навчання сприяє не лише засвоєнню мовного матеріалу, а й розвитку особистісних якостей старшокласників: ініціативності, креативності, відповідальності, вміння працювати в команді;

– учитель у такій моделі навчання виступає не джерелом знань, а фасилітатором, модератором і партнером, що забезпечує позитивний психологічний клімат на уроці.

Перспективи подальших досліджень убачаються у вивченні можливостей адаптації інтерактивних технологій до умов дистанційного та змішаного навчання, розробленні авторських моделей інтерактивних уроків англійської мови, а також у підготовці майбутніх учителів до їх ефективного застосування у шкільній практиці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Dörnyei Z. *Motivational Strategies in the Language Classroom*. Cambridge : Cambridge University Press, 2001.
2. Percival E, Ellington H. *A Handbook of Educational Technology*. London; N.Y., 1984. P. 12, 13.
3. Hymes, D. *Models of the Interaction of Language and Social Life*. In: *Directions in Sociolinguistics*. New York: Holt, Rinehart & Winston, 1972.
4. Halliday M.A.K., McIntosh A., Stevens P. *The users and use of language. Readings in the sociology of language. Edited by J.Fishman*. The Hague : Mouton, 1970. P. 136-169.
5. Hymes D. H. *On communicative competence*. Philadelphia : University of Pennsylvania Press, 1971. 213 p.
6. Андрущенко Н. О. *Формування базових управлінських компетенцій у майбутніх менеджерів економічного профілю засобами інтерактивних технологій: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04*. Вінниця, 2011. 19 с.
7. Андрущенко В. П. *Основні тенденції розвитку вищої освіти України на рубежі століть : справа прогностичного характеру*. Вища освіта. 2000. № 1. С. 11–17.
8. Бех І.Д. *Особистість на шляху до духовних цінностей: Монографія*. Київ ; Чернівці : Букрек, 2018. 294 с.
9. Бібік Н.М., Ващенко Л.С., Локшина О.І., Овчарук О. В., Паращенко Л.І. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: теорія і практика*. Київ : К.І.С., 2004. 112 с.
10. Боришевський М. Й. *Психологія і особистість*. 2014. №2. С. 187-189.
11. Бежанова Н. Л. *Розвиток готовності вчителів у післядипломній педагогічній освіті до формування оцінювальних умінь школярів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04*. Київ, 2007. 283 с.

12. Будник О. Б. Про інтерактивні технології в школі. Освітня інноватика : українсько-польський збірник студентських наукових праць. Вип. 3. Івано-Франківськ. 2021. 143 с.
13. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. Кн. 2 : Особистісно орієнтований підхід : науково-практичні засади. Київ : Либідь, 2003. 344 с.
14. Бех І. Д. Особистісно орієнтована освіта: теорія і практика. Київ: Либідь, 2021. 276 с.
15. Беспалько В. П. Складові педагогічної технології. *Педагогіка*. 2021. № 4. С. 45–51.
16. Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ, Ірпінь: Перун, 2001. 1440 с.
17. Васильєва С. А. Інтерактивне навчання: сутність, переваги, перспективи. Освітологічний дискурс. 2020. № 4 С. 112–118.
18. Волкова Н. П. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів до професійно-педагогічної комунікації : дис. доктора педагогічних наук : 13.00.04.Київ, 2006. 432 с.
19. Виготський Л. С. Психологія розвитку дитини. Київ : Смолоскип, 2020. 384 с.
20. Виготський Л. С. Педагогічна психологія. Київ. 2021. 320 с.
21. Волкова Н. П. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів до професійно-педагогічної комунікації : дис....доктора педагогічних наук : 13.00.04 . Київ, 2006. 432 с
22. Галицька М. М. Складові комунікативної компетентності студентів вищих навчальних закладів. Освітологічний дискурс. 2015. № 2(10). С. 39–48.
23. Гаркуша І. В., Крижановський А. Є. Самоактуалізація,самовизначення та самореалізація як рушійна сила кар'єрної спрямованості. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля*. Серія Педагогіка і психологія. Педагогічні науки. Дніпро, 2020. № 2 (20). С. 17–22.

24. Деркач М. А. Особливості комунікативної компетентності студентів-психологів. Проблеми та перспективи реалізації та впровадження міждисциплінарних наукових досягнень. 2020. Т. 2. С. 24-28.
25. Дзюба Л. А. До питання про сучасні освітні технології . Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. Пр. К.: Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України, 2002. Т. IV, ч. 7. С. 27–29.
26. Ельконін Д. Б. Вікова психологія: навч. посіб. К. : Академія, 2020. 240 с.
27. Жулева Л. В. Упровадження інноваційних, інтерактивних методів і форм навчання на уроках української мови та літератури. Педагогічні науки. 2011. 373–381 с.
28. Іванюк І. Я. Інтерактивне навчання в школі: теорія і практика. Київ : Освіта, 2020. 232 с.
29. Ісаєва Т. М. Педагогічні технології в умовах Нової української школи. Харків : Ранок, 2021. 188 с.
30. Кончович К. Т. Основні вимоги до теоретичної та практичної кваліфікації вчителя іноземної мови. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Педагогіка, соціальна робота. 2011, С. 87-89.
31. Корніяка О. М. Психологія розвитку комунікативної компетентності на різних етапах професійного становлення особистості. Наукові записки Інституту психології імені Г. С. Костюка. Київ, 2011, С. 210–222.
32. Краєвська О. Д. Формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв у процесі професійної підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Тернопіль, 2015. 25 с.
33. Коваль Т. І., Кочубей Н. П. Інтерактивні технології навчання іноземних мов. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя*. Психолого-педагогічні науки. 2011. № 7. С. 160–163.
34. Комар О. А. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивної технології: дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04. Умань, 2011. 512 с.

35. Кондратюк О. М. Інтерактивні методи навчання у початковій школі. Київ : Шкільний світ, 2011. 104 с.
36. Комар О. А. Навчання школярів за інтерактивними методами. *Рідна школа*. 2006. № 5. С. 57–60.
37. Ковальова О. А. Психологічні особливості розвитку соціально-комунікативної компетентності вчителя: автореф. дис. ... канд. психол. наук.19.00.07. Переяслав-Хмельницький, 2018. 24 с.
38. Козлова О. В. Вплив інтерактивних методів на мотивацію до навчання англійської мови . Іноземні мови в школі. 2022. № 4. С. 27–33.
39. Комар О. А. Інтерактивне навчання молодших школярів у контексті інтеграції науки і практики. Режим доступу : <http://www.apfn-journal.in.ua> (дата звернення 03.09.2025)
40. Карп'юк О. Д. Англійська мова: підручник для 11 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Тернопіль : Астон, 2011. 296 с.
41. Калініна Л. В. Англійська мова, 10-й рік навчання, профільний рівень. Київ: Генеза, 2018. 240 с.
42. Міністерство освіти і науки України. Державні стандарти загальної середньої освіти. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti> (дата звернення: 22.10.2025)
43. Навчальні програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов. 10–11 класи. Міністерство освіти і науки України. Київ : МОН України, 2017. -72 с. Режим доступу: https://osvita.ua/doc/files/news/589/58921/inozemni-movi-10-11-19_09_2017.pdf (дата звернення: 03.09.2025).
44. Пометун О. І., Пироженко Л. А. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. Київ : А.С.К., 2021. 192 с.
45. Пометун О.І. Зміст і структура інтерактивного навчання : монографія. Київ : Літера ЛТД, 2021. 240 с.

46. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII : чинний станом на 31.10.2025. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T172145?an=177> (дата звернення: 08.12.2025).
47. Пустовіт Л.О. Словник іншомовних слів: 23000 слів та термінологічних словосполучень. Київ: Довіра, 2000. 1018 с.
48. Мащак С. О. Комунікативна компетентність особистості як соціально-психологічна проблема. Проблеми сучасної психології. 2010. Вип. 10. с. 435-444.
49. Мороз Л., Троцюк В. Різновиди мовної компетенції як стратегічний напрям входження сучасного фахівця у світовий інформаційний простір. *Наукові записки*. Психологія і педагогіка. 2010. Вип. 15. С. 327-333.
50. Мельник В. В. Інтерація в освітньому процесі: технологія організації. *Управління школою*. 2006. № 23 (133).С. 15–35.
51. Міністерство освіти і науки України. Нова українська школа. Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola> (дата звернення: 15.10.2025).
52. Мірошниченко В. М. Професійна підготовка майбутніх філологів засобами інтерактивних технологій. *Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова*. Серія «Педагогічні науки». 2017. Вип. 58. 105–112 с.
53. Морська Л. І. Англійська мова, 10-й рік навчання, профільний рівень. Тернопіль : Астон, 2018. 288 с.
54. Ніколаєва С. Ю. Методика викладання іноземних мов в середніх навчальних закладах. Київ : Ленвіт, 2002. 346 с.
55. На урок. Використання інтерактивних методів на уроках мови. Режим доступу: <https://naurok.com.ua/opis-dosvidu-roboti-vikoristannya-interaktivnih-metodiv-navchannya> (дата звернення: 03.09.2025)
56. Навчальні програми з іноземних мов 10-11 класи. 2017.Режим оступу до ресурсу:<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2018-2019/inozemnimovi-10-11-19.09.2017.pdf> (дата звернення: 03.10.2025)

57. Навчальні програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов. 10–11 класи. Міністерство освіти і науки України. Київ : МОН України, 2017. 72 с. Режим доступу: https://osvita.ua/doc/files/news/589/58921/inozemni-movi-10-11-19_09_2017.pdf (дата звернення: 03.10.2025).
58. Національний стандарт України ДСТУ ISO 9000:2007. Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів (ISO 9000:2005, IDT). [Чинний від 2007-09-03] Вид. офіц. Київ: Держспоживстандарт України, 2007. 35 с.
59. Пометун О. І. Компетентнісний підхід у сучасній школі. Київ: Педагогічна думка, 2020. С. 65-66.
60. Павленко В. В. Особливості розвитку креативності дітей підліткового віку. Професійна освіта в умовах інтеграційних процесів: теорія і практика : збірник наукових праць у 2-х ч. Житомир, 2017. С. 89–94.
61. Піаже Ж. Мислення і мова дитини. Львів : Світ, 2020. 208 с.
62. Пометун О. І. Інтерактивні методи навчання . Енциклопедія освіти. АПН України. Київ : Юрінком Інтер, 2008. С. 357–359.
63. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. Київ. 2002. 135 с.
64. Пометун О. І., Пироженко Л. А. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. Київ : А.С.К., 2021. 192 с.
65. Прокопенко І. Ф., Євдокімов В. І. Педагогічні технології. Харків : Колегіум, 2005. 224 с.
66. Радишевська М. М. Педагогічна технологія формування інтерактивної компетентності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей в процесі професійної підготовки: Навчально-методичний посібник . Житомир : ЖДУ імені Івана Франка, 2015. 89 с.
67. Румянцева Л. І. Інтерактивне навчання в сучасній школі. Харків : Основа, 2021. 212 с.

68. Руденко Н. М. Інтерактивність як спосіб ефективної взаємодії і навчання студентів. *Нова педагогічна думка*. 2014. № 1. С. 25-29.
69. Рудіна В. В. Цифрові платформи та інтерактивне навчання. *Глухівські наукові читання – 2024. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук* : Зб. матеріалів XIV міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції . Глухів, 2024. С. 467-469.
70. Рудіна В. В. Можливості та недоліки вивчення англійської мови засобом штучного інтелекту. *Освіта і наука XXI століття* : зб. матеріалів щорічної звітної наук.-практ. конференції здобувачів фахової передвищої, вищої освіти, аспірантів і молодих учених. Глухів. 2025. Ч.2. С. 241-242.
71. Рудіна В. В. Advantages and disadvantages of using artificial intelligence in learning English. *The 21st Century Challenges in Education and Science* : матеріали XIII Всеукр. наук.-пед. читань молодих учених і здобувачів освіти іноземними мовами, м. Глухів, 10–11 квіт. 2025 р. Вип. 13. С.173-175.
72. Рудіна В. В. Використання інтерактивних технологій на уроках англійської мови у 10 класі (з досвіду виробничої практики). *Глухівські наукові читання – 2025. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук* : матеріали XIV Міжнар. інтернет-конф. молодих учених та студентів. нац. пед. ун-т ім. О. Довженка, Глухів, 2025. С. 1367-1370.
73. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія : навч. посіб. Вид. 3-тє, перероб. і допов. Київ : Академія, 2017. 366 с.
74. Савченко О. Я. Теорія і методика навчання: психолого-педагогічні засади. Київ : Освіта, 2022. 320 с.
75. Сисоєва С. О. Інтерактивні технології навчання дорослих : навч.-метод. посіб. / НАПН України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих. Київ. 2011. 324 с.
76. Сердюк Т. В. Інтерактивні технології навчання суспільних дисциплін як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів вищих навчальних закладів I–II рівнів акредитації: автореф. дис. на здобуття наук. Ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.09. Кривий Ріг, 2010. 20 с.

77. Синиця І. М. Інтерактивні методи у викладанні англійської мови. *Іноземні мови в школах України*. 2021. № 2. С. 17–22.
78. Титаренко А. А. Формування іншомовної комунікативної компетенції майбутніх вчителів початкової школи у процесі вивчення англійської мови у вищому навчальному закладі. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2010. Вип. 28. С. 365-370.
79. Топалова В. М. Формирование социокультурной компетенции студентов технического вуза (на материале английского языка) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Киев, 1998. 168 с.
80. Тлумачний словник української мови. [Режим доступу: https://slovnyk.ua](https://slovnyk.ua). (дата звернення 15.10.2025)
81. Токарева Н. М., Шамне А. В. Вікова і педагогічна психологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ. 2017. 549 с.
82. Філоненко М.М. Психологія спілкування. Київ : Центр учбової літератури. 2008. 224с.
83. Федорчук В. Інтерактивні технології та їх використання у навчальному процесі вищої школи. Збірник наукових праць [Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини] 3, 2009: 180-185с.
84. Феррі А. С., Ціхоцька О. А., Корильчук Н. І. Сучасні методика онлайн навчання іноземної мови професійного спрямування студентів медичних спеціальностей. *Перспективи та інновації науки. Освітні технології*. 2021. № 3. С. 315-330.
85. Філоненко М. М. Психологія спілкування. Київ : Центр учбової літератури. 2008. 224с.
86. Цьома Н. С. Розвиток критичного мислення майбутніх кваліфікованих робітників у процесі вивчення інформатичних дисциплін: монографія. Сумський держ. Пед. університет імені А. С.Макаренка. Суми, 2020. 276 с.
87. Швець Т. Старший шкільний вік як сенситивний період для розвитку соціально-особистісної компетентності. Наукові праці Міжрегіональної академії

управління персоналом. Педагогічні науки. Київ, 2023. Вип. 1 (54). С. 43–50.
Режим доступу: <https://doi.org/10.32689/maup.ped.2023.1.7>. (дата звернення 15.10.2025)

88. Ямшинська Н. Про Формування усно-мовленнєвої комунікативної компетенції у студентів технічних ВНЗ. Філологічні науки. Режим доступу: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/208>. (дата звернення 15.10.2025)

89. Яценко Т. С. Глибинна психологія в освіті. Чернівці: Рута, 2021. 312 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця педагогічного спостереження за діяльністю учнів та їхньою взаємодією англійською мовою

(10 клас, Глухівська ЗОШ I–III ступенів № 1)

№	Критерій	Показники	Початковий рівень (1–3 бали)	Середній рівень (4–6 балів)	Достатній рівень (7–9 балів)	Високий рівень (10–12 балів)
1	Мовленнєво-лінгвістичний	Обсяг і точність лексики; граматична правильність; фонетика; зв'язність усних та письмових висловлювань	Обмежений словниковий запас; значні граматичні та фонетичні помилки; складно будувати зв'язні висловлювання	Використовує прості конструкції; допускає помилки; може відтворити основний зміст	Добре використовує лексико-граматичні засоби; висловлює думку логічно; помилки незначні	Вільне володіння лексикою та граматиною; чіткі, зв'язні та правильні висловлювання
2	Комунікативно-прагматичний	Уміння підтримувати діалог; ініціювати спілкування; адекватність мовленнєв	Комунікація можлива лише за зразком; пасивність у взаємодії	Підтримує діалог з допомогою вчителя; активність нестійка	Самостійно підтримує діалог, дотримується мовленнєвих стратегій	Активно вступає в комунікацію, проявляє ініціативу, ефективно співпрацює в групі

		ої поведінки; робота в парі та групі				
3	Соціокультурний	Знання культурних реалій; дотримання норм етикету; толерантність; порівняння культур	Обмежене знання культурних особливостей; порушення норм етикету; низька толерантність	Часткове знання культурних норм; помірно дотримання етикету	Добре орієнтується у соціокультурних нормах, дотримується правил етикету	Повністю усвідомлює культурні норми; демонструє толерантність та порівняльний аналіз культур
4	Мотиваційно-ціннісний	Інтерес до вивчення мови; прагнення до спілкування; активність на уроці; готовність до самостійної роботи	Низька мотивація; пасивна участь; уникання завдань	Часткова зацікавленість; активність ситуативна	Позитивна мотивація; активна участь у більшості вправ	Високий рівень мотивації; систематична участь; прагнення до самовдосконалення

Додаток Б

Анкетування учнів 10 класу

(уроки англійської мови за підручником О. Карп'юк)

1. Як ви оцінюєте своє загальне ставлення до уроків англійської мови, на яких використовувалися комунікативні та інтерактивні завдання (дискусії, дебати, рольові ігри, мозковий штурм)?
2. Чи сприяли дискусії та дебати на уроках англійської мови розвитку вашого вміння висловлювати власну думку та аргументувати свою позицію англійською мовою?
3. Наскільки корисною для вас була вправа “Brainstorming” (мозковий штурм) з точки зору активізації словникового запасу та розвитку усного мовлення?
4. Чи допомагали рольові ігри, що відтворювали реальні життєві ситуації (вибір професії, спілкування, дозвілля, спорт), почуватися впевненіше під час спілкування англійською мовою?
5. Чи були для вас більш цікавими та мотивуючими уроки з практично орієнтованими темами (наприклад, “Choose the Career!”, “Do You Like Sports?”, “National Cuisine”) порівняно з уроками, де переважала граматики?
6. Чи вважаєте ви, що використання комунікативних та інтерактивних вправ на уроках англійської мови загалом підвищило вашу мовленнєву активність та мотивацію до вивчення предмета?

Рекомендована шкала відповідей:

- дуже подобається / повністю згоден(на)
- переважно подобається / скоріше згоден(на)
- важко відповісти
- переважно не подобається / скоріше не згоден(на)
- не подобається / не згоден (на)